

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Úloha zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v nepříznivé životní situaci
dítěte

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Tereza Kuželová**
Osobní číslo: **H19298**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Úloha zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v nepříznivé životní situaci dítěte**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zabývá činností zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP), jejichž cílem je pomoc dětem a ochrana dětí, které se ocitly v nepříznivé životní situaci a je ohrožena jejich řádná péče. Cílem diplomové práce je analyzovat služby a aktivity ZDVOP, které jsou zaměřeny na pomoc ohroženému dítěti a které podporují rodiče v jejich rodičovství. Zkoumány budou především metody pedagogické práce s dítětem a rodinou a konkrétní podoba sociálních služeb, které se v zařízení nabízejí. V praktické části práce bude využita metoda pozorování v ZDVOP a rozhovoru s pracovníky ZDVOP.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6

KAUFFMAN, J.M.& LANDRUM, T.J. Characteristics of Emotional and Behavioral Disorders of Children and Youth. ISBN 978-0134449906

MACELA, Miroslav. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha, 2019. ISBN: 978-80-7598-481-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

SYCHROVÁ, Adriana, ed. Ústavní péče v resocializačním kontextu. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2019

Prohlašuji:

Práci s názvem Úloha zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v nepříznivé životní situaci dítěte jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27. 4. 2021

Bc. Tereza Kuželová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení, ochotu a spolupráci při zpracovávání této práce. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Dětského centra Veská, kteří se podíleli na výzkumné části diplomové práce a poskytli mi důležité materiály.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřená na úlohu zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v nepříznivé životní situaci dítěte. Cílem je zjistit, jakým způsobem se v zařízení s dítětem pracuje, aby byla jeho situace zlepšena. Práce je zaměřena na fungování ZDVOP, ale také na problematiku ohroženého dítěte. Vymezeny jsou metody práce s dítětem v ohrožení a metody práce s rodinou dítěte. Výzkumná část práce je zaměřena na způsoby práce s dítětem v ZDVOP z pohledu pracovníků. V rámci kvalitativního výzkumného přístupu byla využita metoda rozhovoru a pozorování.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ohrožené dítě, rodina, sociálně-právní ochrana dětí

TITLE

Role of a facility for children requiring immediate help in unfavourable lifesituation of child

ANNOTATION

The diploma thesis focuses on the role of facilities for children requiring immediate assistance in the unfavorable life situation of the child. The aim is to find out how to work with the children in the facility to improve their situation. The thesis focuses on working in the facilities (called „ZDVOP“), but also on the issue of an endangered child. Methods of working with a child at risk and methods of working with the child's family are also defined. The research part of the thesis is focused on ways of working with a child in the ZDVOP from the point of view of facility workers. As part of the qualitative research approach, the method of interview and observation was used.

KEYWORDS

facility for children requiring immediate help, endangered children, family, social and legal protection of children

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC (ZDVOP).....	11
1.1 Vývoj právní úpravy ZDVOP v ČR.....	11
1.2 Cíle a poslání ZDVOP.....	13
1.3 Vybrané statistické údaje o ZDVOP v ČR.....	17
1.4 Personální zajištění ZDVOP.....	19
2 OHROŽENÉ DÍTĚ.....	21
2.1 Rodina ohroženého dítěte.....	23
2.2 Krizová intervence v rámci rodiny.....	25
2.3 Spolupráce ZDVOP s rodinou dítěte.....	26
2.4 Metody práce s rodinou dítěte umístěného v ZDVOP.....	28
3 METODY PRÁCE S OHROŽENÝM DÍTĚTEM.....	30
3.1 Posouzení situace dítěte.....	30
3.2 Přijetí dítěte do zařízení.....	32
3.3 Metody práce v ZDVOP.....	33
4 DĚTSKÉ CENTRUM VESKÁ.....	34
PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
5 METAANALÝZA VÝZKUMU.....	35
5.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv 2019.....	35
5.2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu.....	36
5.3 Sociální práce s traumatizovaným dítětem v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.....	37
5.4 Ohrožené děti v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.....	38
6 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	40

6.1	Cíle výzkumu.....	40
6.2	Výzkumná strategie.....	42
6.3	Metoda sběru dat.....	43
6.4	Charakteristika výzkumného souboru.....	44
6.5	Realizace výzkumného šetření.....	45
7	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	46
7.1	Interpretace výsledků výzkumu – 1. hlavní výzkumný cíl (Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu pracovníka přímé péče).....	46
7.2	Interpretace výsledků výzkumu – 2. hlavní výzkumný cíl (Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka).....	53
8	ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	58
8.1	Výsledky v rámci výzkumného cíle č. 1 - Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka.....	58
8.2	Výsledky v rámci výzkumného cíle č. 2 - Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka.....	60
8.3	Shrnutí.....	61
	ZÁVĚR.....	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	65
	SEZNAM ZKRATEK.....	69
	SEZNAM GRAFŮ.....	70
	SEZNAM TABULEK.....	71
	PŘÍLOHY.....	72

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen ZDVOP) a jejich úlohou v péči o ohrožené dítě. ZDVOP slouží jako krizová zařízení pro děti, které se ocitly v nepříznivé životní situaci a potřebují péči na dobu nezbytně nutnou. Aktuálně máme v České republice 61 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zařízení jsou vymezena dle zákona 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí.¹ ZDVOP jakožto zařízení sociálně-právní ochrany spadají do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV).

V prvních kapitolách teoretické části práce budou vymezeny základní charakteristiky zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jejich právní úprava, dále posláním zařízení, organizační uspořádání zařízení, hlavní činnosti, ale také aktuální témata. Od začátku fungování zařízení (tedy od roku 1999) došlo v průběhu let k různým změnám v organizačním uspořádání a fungování zařízení. V prvních letech od vzniku bylo hlavním účelem zařízení poskytnout krátkodobou krizovou pomoc dítěti a co nejrychleji nalézt řešení situace (např. návrat dítěte do rodiny, náhradní rodinná péče, ústavní péče). Postupem času začala být zařízení kritizována za neplnění krizového charakteru, jelikož se svou činností přibližovala spíše zařízením ústavního typu. Důvodem byly dlouhodobé pobyty dětí v zařízení, které přetrvávají i v současnosti, ale ne v takové míře, jelikož byla zákonem ustanovena maximální doba pobytu dítěte v zařízení.

Literatura, která by obsahovala téma ZDVOP, není příliš dostupná, a proto budou hlavním zdrojem pro teoretické vymezení zařízení zejména zákony, odborné články, elektronické sborníky nebo metodiky MPSV.² Další kapitoly práce budou věnovány tématu „ohrožené dítě“. Cílem bude vymežit pojem ohrožené dítě, zabývat se širším kontextem pojmu (rodina ohroženého dítěte, práce s rodinou jako s celkem) a přiblížit metody práce s ohroženým dítětem. Oblasti týkající se tématu ohroženého dítěte jsou v literatuře dostatečně popsány. V rámci teoretického zpracování problematiky ohroženého dítěte bude využita literatura od autorů, kteří jsou významnými odborníky na dané téma

¹ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sběrka zákonů České republiky. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=359/1999&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

² POLÁKOVÁ, Jana. Inovace v práci s ohroženými dětmi a rodinami. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. ISBN 978-80-7421-199-7.

(O. Matoušek³, J. Dunovský⁴, Z. Matějček a J. Langmajer⁵). Pro práci bude využita i literatura, která se zabývá metodami sociální práce a která přiblíží problematiku krizových situací a způsobů práce s ohroženými dětmi.⁶ Zkoumání způsobů práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu pracovníků ZDVOP je cílem praktické části diplomové práce.

Cílem praktické části práce je realizace výzkumného šetření v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pro výzkum bylo vybráno dětské centrum, které zároveň zprostředkovává službu ZDVOP. Hlavním výzkumným problémem je úloha ZDVOP v nepříznivé životní situaci dítěte. Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem se s dítětem v nepříznivé situaci pracuje tak, aby byla jeho situace zlepšena. V rámci výzkumného šetření budou zkoumány především způsoby práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu pracovníků zařízení (pracovník přímé péče a sociální pracovník). Výzkum je zaměřen i na práci s rodinou dítěte, která je nedílnou součástí procesu řešení nepříznivé situace. Pro výzkum byl zvolen kvalitativní přístup. Metody práce s ohroženými dětmi a s rodinou dítěte budou zkoumány pomocí nástroje pozorování a pomocí rozhovoru s pracovníky zařízení.

³ MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8

⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1995, Praha: Grada. ISBN 80-716-9192-5.

⁵ LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.

⁶ VODÁČKOVÁ, Daniela, 2002. *Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8696-9.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC (ZDVOP)

V rámci první kapitoly bude vymezeno podstatné téma (ústřední, zásadní pojem) diplomové práce a tím je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen ZDVOP). Zařízení jsou významnou součástí systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Zároveň jsou důležitým prvkem v problematice péče o ohrožené dítě. Problematika ohroženého dítěte bude teoreticky zpracována v dalších kapitolách teoretické části práce.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou institucionální formou péče o dítě, ale nejsou zařízením ústavní péče. ZDVOP spadají pod resort Ministerstva práce a sociálních věcí a upravuje je zákon č. 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Primárním účelem ZDVOP je poskytovat krizovou pomoc dětem v ohrožení. Aktuálně máme v České republice 61 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

1.1 Vývoj právní úpravy ZDVOP v ČR

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc byla ustanovena v roce 1999, kdy vzešel v platnost zákon č. 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí. V té době zařízení sloužila výhradně jako krizová a byla určena pro děti, které se ocitly ve vážném ohrožení a zůstaly bez jakékoliv péče. Zařízení poskytovala dětem, které se ocitly v ohrožující situaci, krátkodobou pomoc na dobu nezbytně nutnou. O dítě bylo v zařízení pečováno pouze do té doby, než se situace vyřešila např. navrácením do rodiny, umístěním do ústavního zařízení nebo svěřením dítěte do péče jiné osoby. „*Primárně měla být zařízení určena dětem, které nemají na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů ani nejsou oprávněny podle zvláštního právního předpisu trvale pobývat na území České republiky, pokud se ocitly bez jakékoliv péče nebo jsou-li jejich životy nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny.*“⁷ S účinností od 1. července 2002 došlo ke změně, kdy ZDVOP

⁷ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc). Brno, 2019. ISBN 978-80-7631-006-3. s. 9.

začala poskytovat nejen krátkodobou pomoc a pobyt na nezbytně nutnou dobu, ale také dlouhodobou péči. Postupem času tak začala ZDVOP postrádat svůj prvotní charakter krizového zařízení, kde měly děti pobývat jen na dobu nezbytně nutnou, a začala se podobat zařízením ústavního typu (dětskému domovu atd.). Děti ve ZDVOP zůstávaly příliš dlouhou dobu a nebylo výjimkou, že zde žily i několik let.⁸ V této době nebyla vůbec stanovena maximální doba pobytu dítěte v zařízení. K této skutečnosti přispěla i novelizace § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, s účinností od 1.1. 2003, dle kterého bylo svěření dítěte do péče ZDVOP nově koncipováno jako alternativa k nařízení ústavní výchovy dítěte.⁹ Zásadní změna ve vývoji ZDVOP nastala v roce 2012, kdy došlo k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí a mládeže (nově zákon č. 401/2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 sb.). Změny v zákoně významně zasáhly i do fungování ZDVOP. Do roku 2012 zařízení sloužila spíše jako alternativa k zařízením ústavní výchovy a tím nespĺňovala svůj původní účel. Po zavedení změn vyplývajících z nového zákona byl obnoven charakter krizového zařízení, a to zejména z důvodu stanovení maximální délky pobytu dítěte v zařízení. Délka pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc může trvat nejdéle po dobu:

- a) 3 měsíců od jeho umístění do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti zákonného zástupce dítěte.
- b) 6 měsíců, je-li dítě umístěno v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností nebo na základě žádosti dítěte, jestliže s pobytem dítěte vyslovil souhlas rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte. Výjimečně lze tuto dobu prodloužit, ale pobyt dítěte nesmí celkově přesáhnout 12 měsíců.¹⁰

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2012 byla posledním větším zásahem do fungování ZDVOP. Popis aktuálního obrazu ZDVOP bude předmětem další kapitoly.

⁸ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc). s. 6.

⁹ BARVÍKOVÁ, Jana a kol. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 2012. ISBN 978-80-7416-100-1. s. 9.

¹⁰ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

1.2 Cíle a poslání ZDVOP

V předchozí kapitole bylo přiblíženo, jakým způsobem se v průběhu více než 20 let fungování zařízení měnil významným způsobem jeho charakter. V současné době ZDVOP zachovávají svůj původní směr, a to jako krizová zařízení.

Zákon č. 359/1999 sb. charakterizuje ZDVOP takto: „*Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotních služeb a v psychologické a jiné obdobné nutné péči.*“¹¹ Zákon upravuje důležité zásady týkající se umístování dětí do zařízení. Počet dětí v zařízení musí být maximálně 28 dětí, a to i v případě, že je zařízení rozděleno do více budov. Jedinou výjimkou, kdy může zařízení tento počet překročit, je současné umístění sourozenců. Děti se do ZDVOP umísťují:

- a) na základě rozhodnutí soudu
- b) na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností
- c) na základě žádosti zákonného zástupce dítěte
- d) požádá-li o to dítě.¹²

Cílem zařízení je poskytnutí sociálně-právní ochrany ohroženému dítěti. Úloha zařízení v první řadě spočívá v zajištění okamžité, krizové a krátkodobé pomoci ohroženému dítěti. Pomoc dítěti je poskytnuta prostřednictvím přímého zaopatření do doby, než pro něj bude nalezeno řešení dlouhodobějšího charakteru. Plné přímé zaopatření spočívá v poskytování ubytování, stravování a ošacení. Zařízení dále poskytuje výchovnou péči, zajišťuje poskytnutí zdravotních služeb, poskytuje poradenství dítěti, jeho rodičům nebo osobám odpovědným za výchovu dítěte. Jestliže dítě navštěvuje školu, tak zařízení zajišťuje pomoc při přípravě dětí na školní vyučování a doprovod dětí do školy. Dále vytváří podmínky pro zájmovou činnost dětí. Zařízení je

¹¹ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

¹² Tamtéž.

povinnu poskytovat dítěti odbornou péči prostřednictvím sociálního pracovníka a psychologa.¹³

Zařízení primárně usiluje také o to, aby dítě mohlo být navraceno do své původní rodiny, jinou cestou je umístění dítěte do ústavního zařízení nebo do náhradní rodinné péče. Kromě přímého zaopatření dítěte je úlohou ZVDOP také spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnutí pomoci rodině.¹⁴

Mezi další dílčí cíle ZDVOP patří zlepšení psychického a fyzického stavu dítěte, získání náhledu rodiny na problematickou situaci a zvýšení motivace rodiny k řešení situace. V případě rodinných vazeb dítěte je cílem zařízení usilovat o zlepšení rodičovských dovedností, komunikaci mezi rodiči, mezi dítětem a rodičem a o celkové zlepšení rodinných vztahů. Tyto cíle zařízení jsou zakotveny i v zákoně, který říká: *„Zařízení je povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany.“*¹⁵ V souvislosti s hledáním různých alternativ péče může zařízení ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany hledat nejlepší možné řešení pro dítě (tj. prioritně náhradní rodinná péče). Cílem může být i předcházení umístění dítěte do zařízení ústavního typu.¹⁶

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc mají jasně definované cíle, o jejichž dosažení by mělo být usilováno. V současné době jsou však některá zařízení kritizována, jelikož nesplňují určité podmínky a poskytované služby v zařízení jsou mnohdy nedostačující. Přestože byla zákonem stanovená doba pobytu dítěte, tak v zařízení stále přetrvávají problémy s dlouhodobými pobyty dětí. Negativní dopady dlouhodobých pobytů v institucionální péči vysvětluje například John Bowlby v publikaci „Maternal care and Mental Health“. Problematikou deprivace syndromu u dětí se zabývali čeští odborníci Z. Matějček a J. Langmeier. Jejich studie zdůrazňuje význam rané dětské vazby, která má vliv na následující vývoj dítěte. Dítě potřebuje mít v raném věku osobu

¹³ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁴ Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. s. 3.

¹⁵ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁶ Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. MPSV, 2014. s. 8.

(ideálně matku), která mu poskytne bezpečné prostředí, pocit přijetí, pozornost a lásku.¹⁷ Dlouhodobé pobyty dětí v ústavních zařízeních mohou mít za následek problémy v sociálních vztazích, ale i různé obtíže v psychickém vývoji. Dospělé „ústavní děti“ mohou mít komplikace s výchovou svých vlastních dětí. Příčinou mohou být nedostatečně rozvinuté rodičovské dovednosti, jelikož tito jedinci neměli vhodný příklad, nebo vzor, od kterého by se naučili, jak s dítětem zacházet.¹⁸

Často zmiňovaným problémem jsou dlouhé pobyty velmi malých dětí. Poměrně nízký věk dětí pobývajících v ZDVOP zobrazuje následující graf.

Graf 1: Počet dětí vyžadujících okamžitou pomoc – podle věku v době přijetí do zařízení

Zdroj: analýza právních titulů pro pobyt dětí umístěných v zařízení v době naší návštěvy

Graf 1 – Počet dětí vyžadujících okamžitou pomoc – podle věku v době přijetí do zařízení¹⁹

Pobyty malých dětí v rámci institucionální péče netrápí pouze ZDVOP, ale také zařízení ústavní péče. V některých zemích se systém péče o ohrožené děti podařilo transformovat natolik, že ústavní zařízení byla úplně zrušena a nejvyužívanější formou je náhradní rodinná péče. Další země se snaží ústavní zařízení velmi omezovat a upřednostnit jiné způsoby péče o děti. I přesto problém umístování malých dětí do ústavních zařízení přetrvává a některé evropské země jsou za tento jev kritizovány.²⁰ V České republice probíhá transformace systému péče o ohrožené dítě od roku 2012, nicméně podle dostupných údajů jsou některé problémy spojené s umístováním malých dětí do ústavních zařízení stále aktuální. Na nízký věk dětí ve ZDVOP upozorňuje Anna

¹⁷ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. Psychická deprivace v dětství. Praha: Avicenum, 1974. ISBN 978-80-246-1983-5.

¹⁸ BOWLBY, John. Maternal care and Mental Health. Geneva: WHO, 1952. ISSN 9241400021. s. 68

¹⁹ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. s. 15.

²⁰ BROWNE Kevin, HAMILTON-GIACHRITSIS Catherine, JOHNSON Rebecca, OSTERGREN Mikael. Overuse of institutional care for children in Europe. BMJ (Clinical Research ed.). 2006. DOI: 10.1136/bmj.332.7539.485.

Šabatová (veřejná ochránkyně práv), která prováděla systematické návštěvy ZDVOP v minulých letech²¹

Asociace Dítě a Rodina poukazuje na fakt, že v České republice je v ústavní péči přibližně 8000 dětí a v poslední době údajně klesá zájem o pěstounskou péči. Dále také upozorňuje na nutnost zaměřit se na prevenci a podporu rodiny, aby se předcházelo umístování dětí do ústavních zařízení. *„Jedním z důvodů, proč v ČR stále značné množství dětí končí v ústavech, je nízká podpora pěstounské péče, ať už na úrovni samotných pěstounů, nebo u takzvaných doprovázejících organizací, které pomáhají rodinám s péčí nebo zajištěním odborné terapeutické pomoci“*. Nadějí na změnu by mohla být připravovaná novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí.²²

Zařízení, která mají poskytovat služby zejména krizového charakteru, jsou tedy svou povahou bližší spíše zařízením ústavní péče. Tyto problémy jsou často spojovány s dlouhým čekáním na rozhodnutí soudu, na kterém další osud dítěte závisí. Další významnou skutečností v této problematice je i přidruženost mnohých ZDVOP ke školským nebo zdravotnickým zařízením. ZDVOP velmi často sídlí ve stejné budově jako dětské domovy, dětská centra atd. a o děti z obou typů zařízení (ZDVOP a zařízení ústavní péče) je často pečováno dohromady. Zařízení pak nemůžeme považovat za instituci rodinného typu.

Častým problémem je i materiální prostředí zařízení. *„Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc mají vytvářet materiální, technické a hygienické podmínky pro poskytování sociálně-právní ochrany tak, aby se co nejvíce podobaly podmínkám v přirozeném rodinném prostředí.“*²³ Vybavení zařízení však často neodpovídá tomuto požadavku. Zařízení by měla být vybavena a uspořádána jako bytové jednotky, které předstírají obvyklé rodinné zázemí. Ve spoustě ZDVOP, která fungují dohromady s ústavním zařízením, představuje materiální zázemí objektu opravdu ústavní charakter, činnosti probíhají kolektivně a nedodržuje se ani uspořádání do rodinných skupin. Svědectví těchto problémů popisuje ve své zprávě Anna Šabatová: *„V praxi jsme se setkávali například s tím, že pokud bylo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zřízeno při dětském domově pro děti do 3 let, které je zdravotnickým zařízením, o děti se*

²¹ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. s. 15.

²² Asociace Dítě a Rodina připomíná výročí Úmluvy o právech dítěte: v ČR stále končí mnoho dětí v ústavech. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/home/novinky/349-asociace-dite-a-rodina-pripomina-vyroci-umluvy-o-pravech-ditete-v-cr-stale-konci-mnoho-deti-v-ustavech>.

²³ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv, s. 18.

*staraly zdravotní sestry, které nosily bílý oděv a v péči o děti se střídaly způsobem, že dítě mělo střídavě 23 různých tet. Pokud bylo zařízení zřízeno při dětském domově, výše uvedené odpadlo, ale pravidlem bylo například stravování dětí prostřednictvím centrální jídelny (nikoliv příprava jídla společně v bytě). Setkali jsme se také s případem, kdy bylo v jednom pokoji 15 postelí. Pokud funguje více zařízení různého typu v jedné budově, nevyhnutelně dochází k porušení ustanovení o maximálním počtu dětí v budově (areálu), neboť ač zákon u zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc stanoví maximální počet dětí na 28 a u dětského domova 48, ve skutečnosti může žít v jedné budově až 76 dětí.*²⁴ Tento příklad z praxe jasně poukazuje na to, že se v některých zařízeních neuplatňuje nahrazování rodinného prostředí. Častým problémem je i materiální vybavení zařízení, které neodpovídá věkové skupině dětí, jež může být do ZDVOP přijata. Do ZDVOP mohou být umístěny děti až do 18 let, a pro starší děti chybí v zařízení mnohdy odpovídající vybavení. Týká se to zejména ZDVOP, která jsou součástí dětských center nebo dětských domovů do 3 let.

Mezi další problémy ve fungování zařízení patří například spolupráce zařízení s rodinou. Práce s rodinou je většinou v rukách OSPOD a samotná zařízení se do spolupráce příliš nezapojují. Činnost zařízení může mít na řešení situace dítěte a jeho rodiny zcela zásadní vliv. Vzhledem k tomu, že je v první řadě usilováno o to, aby se dítě během krátké doby vrátilo do rodiny, nebo aby byla nalezena jiná možnost, je nezbytné, aby zařízení, které o dítě pečuje, s rodinou komunikovalo a aktivně se zapojilo do řešení problému.²⁵

1.3 Vybrané statistické údaje o ZDVOP v ČR

Aktuálně (k roku 2019) máme v České republice 61 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a všechna zařízení dohromady jsou schopna poskytnout pomoc celkem 1003 dětem.²⁶ Maximální kapacita jednoho zařízení je 28 dětí. Zřizovatelem zařízení mohou být kraje, dále jím je nezisková organizace Fond ohrožených dětí

²⁴ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. s. 18-19.

²⁵ Tamtéž, s. 28-29.

²⁶ Přehled zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dostupné z: <http://mapa.ditearodina.cz/mapa-zdvop.html>

(tzv. Klokánky) – provozuje celkem 15 ZDVOP, dále pak soukromé právnické osoby a obce.²⁷

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, děti se do ZDVOP umísťují na základě rozhodnutí soudu nebo na základě rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Dále také na základě žádosti zákonného zástupce dítěte nebo pokud o to dítě samo požádá. Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) zveřejňuje každoročně výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí, kde můžeme sledovat počet dětí umístěných do ZDVOP. Ze statistik také vyplývá, na základě jakého podnětu bylo dítě do zařízení umístěno. V roce 2019 bylo celkem 582 dětí nově umístěno do ZDVOP na základě rozhodnutí soudu. Celkem 1270 dětí bylo do zařízení umístěno na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte, žádosti OSPOD se souhlasem rodiče.

Roční výkaz o sociálně-právní ochraně dětí se věnuje následnému řešení situace dítěte po umístění dítěte do ZDVOP. Statistiky ukazují, kolik dětí bylo navraceno do péče rodičům, kolik dětí bylo předáno do péče příbuzných nebo jiných blízkých osob. Dále které děti byly umístěny do náhradní rodinné péče jiných osob než příbuzných. Zveřejňuje se i počet dětí, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo které se staly zletilými.²⁸

Zajímavé statistické údaje poskytuje i organizace Fond ohrožených dětí. V roce 2019 organizace FOD poskytla pomoc celkem 1055 ohroženým dětem, z toho nově přijatých dětí bylo 833 (187 dětem bylo méně než 3 roky). 49,7 % dětí z celkového počtu bylo přijato z důvodu neuspokojivých bytových a finančních podmínek v původní rodině. V průběhu roku 2019 odešlo z Klokánků 885 dětí, do své původní rodiny se vrátilo 49 % dětí, do péče druhého rodiče 3 % dětí, do azylového domu s rodičem jich odešlo 8 %, do péče k příbuzným přešlo 9 %, do náhradní rodinné péče 5 %, po dosažení zletilosti odešlo necelé 1 % dětí a do ústavní výchovy bylo na základě rozhodnutí soudů přemístěno 25 % dětí. Více než 86 % dětí bylo v Klokánku maximálně 6 měsíců.²⁹

²⁷ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/v-mps-v-20-01-rocni-vykaz-o-vykonu-socialne-pravni-ochrany-deti_psz_2020

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Zpráva o činnosti za rok 2019. Dostupné z: <http://www.fod.cz/o-nas/vyrocní-zpravy-1997-2011>.

1.4 Personální zajištění ZDVOP

Personál zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc musí poskytovat odbornou pomoc dětem v krizové situaci. Odborná způsobilost zaměstnanců ZDVOP by měla být samozřejmostí. ZDVOP má povinnost poskytovat dětem komplexní péči, jedná se především o zdravotní péči, výchovnou péči a prostřednictvím sociálního pracovníka a psychologa péči odbornou.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definuje odbornou způsobilost pověřených osob, které poskytují sociálně-právní ochranu. Odbornou způsobilostí pro účely poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami se rozumí řádně ukončené vysokoškolské vzdělání v oblastech stanovených zákonem, nebo řádně ukončené studium ve stanovených oborech na vyšší odborné škole či ukončené maturitní studium ve stanovených oborech. Dále jsou pověřenými osobami také absolventi akreditovaných vzdělávacích kurzů pro sociální pracovníky. Pověřená osoba poskytující sociálně-právní ochranu ve ZDVOP je většinou na pozici sociálního pracovníka.³⁰

Personál ZDVOP musí být způsobilý k poskytování komplexní péče a je tedy třeba, aby v zařízení byly obsazeny profese, které péči mohou zajistit. Kromě profese sociálního pracovníka a psychologa není přesně stanoveno, jaké konkrétní profese by měly být v zařízení zastoupeny. V zařízení by měla být poskytována zdravotní a výchovná péče. Výchovnou péči zajišťují pracovníci přímé péče (výchovné “tety“), jejichž úlohou je poskytovat dětem přímou péči. Jedná se o běžné opatrování dětí, které má nahrazovat rodičovskou péči. Každá výchovná teta může současně pečovat maximálně o 4 děti. Podobné pravidlo platí i v případě sociálního pracovníka, ten může mít na starost maximálně 10 dětí. Tato omezení by měla přispívat k tomu, aby byl v zařízení zachován rodinný charakter. V zařízeních však často pracuje velký počet výchovných tet, které se u dětí střídají, a proto je stále velmi obtížné zajistit, aby péče o dítě byla ustálená, a ne příliš proměnlivá. Dalším problémem může být i odborná způsobilost výchovných tet, jelikož dostačující kvalifikací pro vychovatele dětí ve ZDVOP může být kurz pracovníka v sociálních službách. *„Podle výkladového stanoviska Ministerstva práce a sociálních věcí, v případě kdy se jedná o pracovníky, kteří zajišťují přímou osobní péči o děti umístěné v zařízení, tedy činnost, která je obsahově shodná, nebo podobná činnosti*

³⁰ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

*pracovníků v sociálních službách, je možné pro účely splnění podmínek § 49a odst. 1 písm. d) zákona doložit absolvování akreditovaných kvalifikačních kurzů pro pracovníky v sociálních službách v rozsahu alespoň 200 hodin, i když zákon hovoří pouze o kurzech pro sociální pracovníky.*³¹ Profesi, která je přímo nazvaná „vychovatel“, se zabývá zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Podle tohoto zákona musí vychovatel splňovat určitou odbornou kvalifikaci, která mu umožňuje vykonávat tuto profesi. Oproti pozici pracovníka v sociálních službách jsou nároky na způsobilost vychovatele mnohem vyšší.³²

Zde je třeba se zamyslet nad tím, zda je kurz pracovníka v sociálních službách dostačující takovým způsobem, aby mohl jeho absolvent následně pracovat s ohroženým dítětem v krizové situaci. V případě, že je dítěti zajištěna komplexní péče odborného interdisciplinárního týmu, tak by se dalo předpokládat, že je takto zajištěná výchovná péče dostačující. Nicméně i přesto výchovné tety tráví s dětmi nejvíce času a je zde největší předpoklad k vytvoření vzájemné vazby. Ten, kdo dítě vychovává, by pro něj měl být v první řadě oporou v nelehké životní situaci, ale zároveň by měl být i schopný poskytnout dítěti odbornou pomoc. Některé děti umístěné v zařízení mohou mít různé specifické potřeby, se kterými je potřeba náležitě pracovat. Může se jednat například o děti se zdravotním postižením. Velmi náročná může být i samotná situace, kdy je dítě přijato do zařízení (dítě mohlo být např. dlouhodobě týrané nebo zanedbávané) a v tuto chvíli dítě jistě potřebuje odpovídající odbornou péči.

³¹ ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc). s. 59.

³² ČESKO. Zákon č. 563/2004 ze dne 10. listopadu 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky.

2 OHROŽENÉ DÍTĚ

V následujících kapitolách bude přiblížena problematika ohroženého dítěte. Které dítě můžeme považovat za ohrožené? Dítě, jehož základní biologické, psychické, emocionální a sociální potřeby nejsou uspokojovány. Dítě, které se ocitlo v nepříznivé životní situaci, dále dítě, které je týrané, zneužívané nebo zanedbávané. Dítě, jehož příznivý vývoj je vážně ohrožen, nebo jehož nejlepší zájem není zachován. Všechna tato specifika pomáhají definovat pojem ohrožené dítě. Obecně se za ohrožené dítě považuje takové dítě, jež je ohroženo týráním, zneužíváním či zanedbáváním.

Jiří Dunovský, který se v knize *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě* věnuje problematice syndromu CAN, považuje za týrání, zneužívání a zanedbávání: „*Jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje smrt.*“³³

O. Matoušek zmiňuje, že různorodým dlouhodobě ohrožujícím situacím je společné především to, že se týkají „životního stylu“ jedinců, rodin, sociálních skupin a jejich prostřednictvím také dětí. „*Důležitým společným znakem je, že děti si tyto situace nevolí svobodně, ale jsou do nich — většinou nedobrovolně — vrženy a není, až na výjimky, v jejich silách se z těchto podmínek vymanit.*“³⁴

Za fyzické týrání se považuje takové chování, které oběti způsobuje bolest a fyzické ohrožení. Jde zejména o bití, třesení, mačkání, kousání, dušení nebo topení. Patří sem i nedobrovolné podávání nevhodných a ohrožujících látek (léky, alkohol, drogy atd.). Do fyzického týrání můžeme zařadit i neadekvátní trestání. V případě, že je dítě psychicky týrané, může být ponižováno, nedostává se mu ocenění, je mu vyhrožováno. Zneužíváním dítěte je myšleno zejména sexuální zneužívání. Sexuální zneužívání označuje situaci, kdy jakákoliv osoba násilím, hrozbou či sváděním nutí dítě k různým druhům sexuálního styku. Zanedbáváním dítěte rozumíme neuspokojování základních potřeb. Oběť může být vystavena hladu, zimě, nepořádku, nebo může být zanedbána její lékařská péče.³⁵

³³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1995, Praha: Grada. ISBN 80-716-9192-5. s. 24.

³⁴ MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8. s. 201.

³⁵ VODÁČKOVÁ, Daniela, 2002. *Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8696-9. s. 459-460.

Diagnostikovat zanedbávání dítěte může být často velmi obtížné. V případech, kdy jsou u dítěte viditelné známky násilí, bývá diagnostikování poměrně snadné. Obtížnější je ale diagnostikovat podvýživu, vzhledem k možnosti výskytu různých poruch příjmu potravy. Velmi problematická je i diagnostika psychického týrání dítěte.³⁶ Diagnózu syndromu CAN dokáže stanovit až multidisciplinární tým odborníků dětského oddělení nemocnice nebo zvláštního dětského zařízení (kojenecký ústav, dětský domov, dětské centrum).³⁷ Předmětem diplomové práce jsou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která jsou součástí systému sociálně-právní ochrany dětí. Je tedy třeba zmínit, na které děti se sociálně-právní ochrana zaměřuje. Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí se jedná konkrétně o děti:

a) jejichž rodiče

1. zemřeli

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutci, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

³⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9. s. 235-237.

³⁷ BISKUP, Pavel. Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – doporučený postup určený lékařům primární péče. *Pediatrie pro praxi* [online]. 2001 [cit. 2020-11-20].

f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

i) pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.³⁸

2.1 Rodina ohroženého dítěte

Rodina obecně pro člověka představuje primární sociální skupinu. Pro dítě je rodina už od narození nejdůležitějším socializačním prostředím. Rodinu lze definovat jako „strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.“³⁹ Každá rodina se od sebe liší a její „život“ určují různé skutečnosti. Do fungování rodiny vstupují různé skutečnosti, které ovlivňují její směřování a vývoj. Za významné faktory můžeme považovat velikost rodiny, vzájemné vztahy v rodině, vzdělanost, materiální zabezpečení, životní styl, širší sociální prostředí (sociální komunita), kulturní specifika širšího prostředí atd. Všechny tyto a mnoho dalších souvislostí mají vliv na fungování rodiny, které nemusí být vždy ideální.

B. Kraus v knize *Člověk, prostředí, rodina* uvádí typologii rodin podle míry její funkčnosti. Jedná se o rodiny funkční, afunkční a dysfunkční. Rodina funkční přiměřeně plní všechny své funkce. V rodině afunkční občas dochází k poruše některé z funkcí, což ale zpravidla nemá natolik zásadní vliv na vývoj dítěte. Posledním typem je rodina dysfunkční, kde dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkladu rodiny a socializační proces dítěte je velmi vážně narušen.⁴⁰ V souvislosti s problematikou ohroženého dítěte můžeme rodinu dítěte považovat za afunkční až dysfunkční. Děti, které z jakéhokoliv

³⁸ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁹ PLAŇAVA, Ivo. In: KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-731-5004-2. s. 78.

⁴⁰ Tamtéž, s. 78-79.

důvodu vyrůstají mimo svou původní rodinu, pochází většinou z rodiny dysfunkční. V současné době je usilováno o to, aby dítě vyrůstalo ve svém přirozeném rodinném prostředí a odejmutí dítěte z rodiny je až poslední možností. To znamená, že děti pobývající v krizových zařízeních nebo zařízeních ústavního typu pochází nejčastěji z rodin dysfunkčních, které nejsou pro dítě vhodným socializačním prostředím. Tato rodina pro dítě nepředstavuje bezpečné zázemí, příznivé pro jeho vývoj a pro uspokojování všech základních potřeb.

Ať už se dítě ocitlo mimo rodinu z jakéhokoliv důvodu, je velmi důležité, aby byla vazba dítěte s jeho původní rodinou udržována a posilována. Postupy práce s rodinou dítěte, které je umístěno ve ZDVOP, budou popsány v jedné z následujících kapitol. Existují však případy, kdy je rodinné prostředí rozvráceno natolik, že je pro dítě vážně ohrožující a je téměř nemožné, aby se dítě do rodiny vrátilo, nebo se s rodinou stýkalo. Je nutné zmínit i situace, kdy je dítě vážně ohroženo na zdraví, nebo dokonce na životě. V rodině se může vyskytnout závažné psychické nebo tělesné týrání, sexuální zneužívání. V případě, kdy je situace v rodině takto závažná a výrazně ohrožující, nemusí být kontakt dítěte s rodinou vhodnou cestou. Pokud by bylo dítě při kontaktu s rodinou opakovaně vážně ohroženo, je zde riziko výskytu traumatu, které nepříznivou situaci dítěte spíše prohlubuje. Existují tedy případy, kdy je posilování rodinných vztahů nepřijatelné, rodiče mohou mít dokonce zákaz se s dítětem stýkat.

V těchto extrémních situacích mohou být rodiče dítěte zbaveni tzv. „rodičovské odpovědnosti“, kterou k dítěti ze zákona mají. K úplnému zákazu styku se často přistupuje například tehdy pokud byl ze strany rodiče proti dítěti spáchán zvlášť závažný trestný čin. V případech, kdy je rodič zcela zbaven své rodičovské odpovědnosti, se většinou jedná o závažné zanedbání, fyzické a psychické týrání či zneužívání dítěte. V méně závažných případech může být rodičům jejich odpovědnost pozastavena nebo omezena. Při pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti rodiči brání ve výkonu jeho odpovědnosti většinou nějaká závažná okolnost. Často to bývá například z důvodu dlouhodobé hospitalizace v léčebném zařízení nebo umístění do věznice z důvodu výkonu trestu odnětí svobody. V druhém případě může být rodiči jeho odpovědnost omezena. To bývá většinou z nějakého subjektivního důvodu rodiče, oproti pozastavení odpovědnosti, kdy jde o důvody spíše objektivní.⁴¹

⁴¹ Zásahy do rodičovské odpovědnosti. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasahy-do-rodicovske-odpovednosti?browser=mobi>.

V rámci této kapitoly je nutné zmínit i transformaci systému péče o ohrožené děti, která stále probíhá. Transformací dochází ke změně vnímání postavení ohroženého dítěte a rodiny v rámci podpůrného systému. Základní východiska pro přetvoření systému spočívají v aktivizaci rodiny (ponechání odpovědnosti rodiny za řešení vlastní situace), participaci dítěte na řešení problému a bezpochyby se klade velký důraz na potřeby dítěte a na práva dítěte.⁴²

Záležitostmi, které se týkají zanedbávání, zneužívání či týrání dětí, se v České republice zabývá odbor sociálně-právní ochrany dětí. OSPOD každoročně zveřejňuje tabulky případů, kdy bylo řešeno týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Za rok 2019 zjistil OSPOD celkem 9253 takových případů, které se týkaly tělesného týrání, psychického týrání, sexuálního zneužívání, dětské pornografie, dětské prostituce a zanedbávání dětí.⁴³

2.2 Krizová intervence v rámci rodiny

Kapitola zabývající se krizovou intervencí je pro tuto práci významná z toho důvodu, že zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou krizovými zařízeními. Úloha zařízení spočívá v poskytování pomoci dítěti v krizi, nicméně samotnému umístění dítěte do zařízení obvykle předchází krizová situace v rodině.

„Krizová intervence je zásah v době krize, který se snaží minimalizovat ohrožení, klienta, nalézt a posílit jeho schopnost vyrovnat se se zátěží tak, aby jeho adaptace posílila jeho růst a integritu a aby se, pokud možno, předešlo negativním nebo destruktivním způsobům řešení situace.“⁴⁴

Krizová situace by měla být snadno dosažitelná tak, aby se dítěti dostalo rychlé a adekvátní pomoci. Důležité je, aby dítě v případě krize vědělo, na koho se má obrátit. V souvislosti s krizovou pomocí funguje několik zařízení, která pomoc buď zprostředkovávají, nebo přímo poskytují. Krizová pomoc často vyžaduje interdisciplinární řešení, a proto je třeba, aby jednotlivé instituce spolupracovaly. Instituce, na které je možné se v případě krize obrátit, jsou linky důvěry nebo krizová centra. Děti mohou vyhledat pomoc i prostřednictvím webových stránek „Ohrožené

⁴² POLÁKOVÁ, Jana. Inovace v práci s ohroženými dětmi a rodinami. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. ISBN 978-80-7421-199-7. s 12–15.

⁴³ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/v-mpsv-20-01-rocni-vykaz-o-vykonu-socialne-pravni-ochrany-deti_psz_2020.

⁴⁴ MATOUŠEK, Oldřich, 2008. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8. s. 130.

dítě⁴⁵, které mapují všechna zařízení, která pomoc přímo poskytují nebo zprostředkovávají kontakt na příslušnou instituci.

V rámci krizové intervence je třeba myslet na všechny účastníky problému, a proto je nutné poskytovanou pomoc rozšířit i na okolí jedince v krizi. V případě ohroženého dítěte je tedy zcela zásadní práce s rodinou dítěte. Urovnání poměrů v rodině je proto základní podmínkou, aby mohlo dítě nadále v rodině vyrůstat a nemuselo být umístěno do náhradní péče.

Jak již bylo zmíněno, krizová intervence v případě ohroženého dítěte vyžaduje interdisciplinární náhled. V první řadě je třeba posoudit každé dítě a jeho situaci jak z hlediska zdravotního (medicínského), tak z hlediska psychologického a dále i sociálního či sociálněprávního. Dále je důležité krizovou situaci posoudit a nalézt pro dítě vhodné dočasné, ale i dlouhodobé řešení. V případě, že dítě nemůže z jakéhokoliv důvodu zůstat v rodině, nabízí se pomoc krizových zařízení, z dlouhodobějšího hlediska může být dítě umístěno do zařízení ústavního typu nebo svěřeno do péče jiné osoby.

2.3 Spolupráce ZDVOP s rodinou dítěte

Udržování kontaktu dítěte s rodinou je pro dítě pobývajícím v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc velmi důležité. Spolupráce s rodinou dítěte je jedním z hlavních principů v případě všech druhů náhradní péče, ať už se jedná o ústavní péči, nebo o náhradní péči rodinného typu (svěření do péče jiné osoby, pěstounská péče). V ZDOP tomu není jinak a spolupráce s rodinou dítěte představuje klíčovou oblast při práci s dítětem v nepříznivé životní situaci. Zařízení svou činností usiluje o posilování rodičovských kompetencí rodičů, zlepšení komunikace mezi rodiči, mezi dítětem a rodičem a o celkové zlepšení rodinných vztahů. Tuto aktivitu zařízení přímo vymezuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který říká, že zařízení: *„je povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany.“*⁴⁶ Zákon dále stanovuje zařízením povinnost poskytovat

⁴⁵ Ohrožené dítě. Dostupné z: <https://www.ohrozenedite.cz/>.

⁴⁶ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

poradenství rodičům a dalším osobám odpovědným za výchovu dítěte. Práce s rodinou je jedním z hlavních předpokladů pro zlepšení situace dítěte a jeho možné navrácení zpátky do rodiny. Zařízení by mělo spolupracovat nejen s rodiči dítěte, ale i s ostatními členy rodiny, popřípadě i s širším sociálním prostředím dítěte. Osobní styk a prohlubování vzájemné vazby mezi rodiči a dítětem je nanejvýš žádoucí, jelikož zvyšuje pravděpodobnost co nejrychlejšího návratu dítěte zpět do rodiny, což je cílem, ke kterému má veškerá péče zařízení směřovat.⁴⁷ Existují takové případy, kdy je kontakt dítěte s některými osobami z vnějšího sociálního prostředí nepřipustný. Jedná se zejména o případy, kdy bylo dítě závažně týrané, bylo mu fyzicky ubližováno, nebo mohlo být sexuálně zneužíváno. V některých případech může být dokonce vzájemný styk rodiče s dítětem omezen, nebo úplně zakázán, jestliže se předpokládá, že by byl pro dítě ohrožující nebo traumatizující. Často se jedná o případy, kdy byl proti dítěti spáchán trestný čin a pachatelem byla právě pečující osoba.

Vzájemná spolupráce ZDVOP s rodinou dítěte je často komplikovaná, ale i přesto velmi významná. Obvyklým důvodem, proč se dítě v krizovém zařízení ocitne, jsou právě neuspokojivé podmínky v rodině, což znamená, že se musí pracovat na tom, aby byla celková situace rodiny zlepšena. I v případech, kdy rodina nejeví zájem o spolupráci a není iniciátorem návštěv a jiného kontaktování dítěte, musí zařízení rodinu podporovat k vzájemné kooperaci. *„V případě, kdy se ke kontaktu nemá dítě ani rodič, by zařízení mělo být aktivní. Nemělo by se tedy spoléhat na aktivitu dítěte, rodiče, popř. OSPOD, a mělo by se snažit samo iniciovat setkání. Vhodné je apelovat především na rodiče, aby své dítě chodili pravidelně navštěvovat a udržovali tak vzájemné vazby.“*⁴⁸

Příčiny, kvůli kterým se dítě v zařízení ocitlo, jsou významným jevem pro vývoj další vzájemné interakce dítěte s rodinou. Původní rodinné zázemí se obvykle rozděluje na 3 typy. Jedná se o rodiče, které se o dítě nemohou starat (např. úmrtí rodiče, vážná nemoc), nechťejí starat (rodiče se dítěte jednoduše zřeknou nebo ho odloží), nebo neumí starat (např. pokud nemají dostatečně rozvinuté rodičovské dovednosti, nezvládají výchovu dítěte nebo nemají dostačující materiální podmínky).⁴⁹ Z výše uvedených příkladů se dá předpokládat, že práce s každým typem rodiny bude velmi odlišná a každá bude mít svá specifika, která vyžadují individuální přístup. Každá rodina bude mít rozdílný přístup ke

⁴⁷ Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. MPSV, 2014. s. 42.

⁴⁸ Tamtéž, s. 42.

⁴⁹ ŠKOVIERA, Albín. 10 dilém náhradnej výchovy. Bratislava, 2006. ISBN 80-88929-81-4. s. 87.

vzájemné spolupráci a zároveň i odlišný postoj k navrácení dítěte zpět do rodiny. Existují rodiny, které mohou od začátku usilovat o návrat dítěte do rodiny, ale na druhou stranu zde máme i rodiče, kteří se dítěte dobrovolně zřeknou a neprojevují o něj žádný zájem. I přestože rodič zájem nemá, je zařízení povinno jej kontaktovat a pokoušet se vzbudit zájem o dítě, za které nese zodpovědnost.

2.4 Metody práce s rodinou dítěte umístěného v ZDVOP

Cílem zařízení je intenzivní spolupráce s rodinou dítěte, jelikož zařízení poskytuje dítěti pouze krátkodobou krizovou pomoc a je usilováno o to, aby se dítě mohlo vrátit zpět do rodiny. Spolupráce s rodinou spočívá v poskytování odborných služeb, jedná se např. o rodinnou psychoterapii nebo o nácvik rodičovských kompetencí, které jsou potřebné pro další fungování rodiny. *„ZDVOP je povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.“*⁵⁰

Mezi způsoby práce s rodinou dítěte se řadí:

- krizová intervence
- základní sociální poradenství s prvky pedagogického, psychologického a sociálně-právního poradenství
- terapeutické techniky (prvky systemické terapie, mediace, sociálně terapeutické činnosti apod.)
- individuální podpora dítěte dle jeho potřeb (rozhovor, hra, společná činnost, nácvik sociálních dovedností aj.)
- podpora rodinného systému (podpora kontaktu a vztahů dítěte s rodiči, identifikování dalších osob vztahově důležitých pro dítě a jejich role ve výchově a v životě dítěte apod.)

⁵⁰ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí.

- trénink komunikačních dovedností v rodině (hledání možností, jak nastavit komunikaci v rodině, tak, aby byla akceptovatelná všemi jejími členy)
- asistovaná a podporovaná setkávání dítěte s rodičem
- sociálně edukační vedení rodiny v péči o děti (výchovné metody, porozumění potřebám dítěte, stanovování a dodržování přiměřených hranic, posilování rodičů v jejich rodičovské roli apod.)
- sociální práce s rodinou (ambulantní i terénní formou) – poradenství, finanční plánování, doprovody na úřady, podpora při hledání zaměstnání, bydlení aj.

Organizace Lumos a Change vydaly v roce 2015 knihu, která má sloužit rodičům jako pomocník při nácviu rodičovských kompetencí. „Kniha pro rodiče“ obsahuje velké množství potřebných informací, které jsou sdělovány velmi jednoduchým a srozumitelným způsobem. Knihu lze využít při práci s rodinou dítěte – rodiče mohou získat nové důležité informace a učit se rodičovským dovednostem. Kniha poskytuje různé rady v oblasti rodičovství a může také doporučit rodičům, kam se obrátit v případě, že se ocitnou v krizi.⁵¹

⁵¹ Kniha pro rodiče: Péče o dítě do 6 let. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Kniha_pro_rod%C4%8De.pdf.

3 METODY PRÁCE S OHROŽENÝM DÍTĚTEM

3.1 Posouzení situace dítěte

Práce s ohroženým dítětem vyžaduje komplexní přístup a spolupráci interdisciplinárního týmu. V první řadě je třeba posoudit situaci dítěte, což je velmi náročný proces. Dítě je bio-psycho-sociální individualitou, a tudíž je třeba posoudit každého jedince a jeho situaci jak z hlediska zdravotního, resp. medicínského, tak z hlediska psychologického a samozřejmě i sociálního či sociálněprávního. Při posuzování celkového stavu dítěte mohou být potřební i další odborníci, např. neurolog, dětský psychiatr, logoped, právník atd.

Z toho důvodu jsou v zařízení pro okamžitou pomoc k dispozici odborníci, kteří zajišťují zdravotní péči (lékaři, zdravotní sestry) a psychologickou péči. Dále zde působí sociální pracovníci a pracovníci přímé péče (výchovné „tety“), kteří ohroženým dětem poskytují běžnou péči.

Odborníci musí vždy situaci dítěte posoudit v širším sociálním kontextu a neopomíjet významná socializační prostředí, ve kterých se dítě pohybuje. Sociální pracovník by měl vždy zkoumat mikrosociální prostředí dítěte (rodina dítěte a dále osoby, ke kterým má dítě silný emoční vztah), dále mezosociální systém (škola, vrstevníci, sousedství, komunita) a také makrosociální systém a všechny jeho zdroje, omezení i příležitosti, které mohou v případě dítěte hrát roli. Vhodným nástrojem pro zmapování rodinné situace je tzv. „genogram“ nebo „ekomapa“. Pro jejich konstrukci je zapotřebí realizovat rozhovor s rodinnými příslušníky zaměřený na získání anamnestických dat, dále se orientuje na rodinnou konstelaci a sociální pole dítěte a jeho primárních vychovatelů. *„Genogram je grafickým znázorněním rodinných mezigeneračních vztahů a umožňuje přehledné zachycení i poměrně složitých vztahů, souvislostí a událostí pomocí jednotných symbolů či znaků. Ekomapa pak zachycuje celou sociálně ekologickou niku dítěte – rodinu a veškeré k ní vztahované exosystémy, ať již aktuálně, či zatím pouze potenciálně disponibilní.“*⁵²

Děti, které jsou přijaty do krizového zařízení, mohou být traumatizované, nebo mohou být v šoku z událostí, které intervenci předcházely. Je na místě velká opatrnost a

⁵² MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8. s. 201-205.

trpělivost při zjišťování předešlých událostí, kvůli kterým se dítě v krizi ocitlo. V případě menších dětí je vhodné v rámci prvotního zjišťování vycházet ze hry. Při práci můžeme využít různé hračky, např. panenky, pomocí kterých může dítě vyjádřit své pocity, nebo „zahrát“ určité situace. Dítě se prostřednictvím hraček může vyjádřit volněji a může to pro něj být snazší než verbální projev.

Mezi další využívané diagnostické metody patří kresba dítěte. Ta by měla být doplněna o rozhovor. Samotnou kresbu nemůžeme považovat za zcela jednoznačnou a důvěryhodnou techniku. Doporučuje se např. kresba lidské postavy. Projektivní hodnocení kresby postavy vychází z předpokladu, že každý jedinec promítá do kresby své základní pocity a postoje. V rámci kresby se mohou projevit i typické osobnostní vlastnosti určité osoby, kterou má dítě znázornit. Dále je možné využít kresbu rodiny, která pomáhá vyjádřit to, jak dítě rodinu vnímá nebo jak se v ní cítí. Důležité je ztvárnění každé postavy v rodině, velikost postav, proporce postav, jejich pořadí a také celkové uspořádání. Dále se uplatňuje kresba začarované rodiny. Dítě má za úkol nakreslit rodinu, kterou začaroval kouzelník. Dítě si má členy rodiny představit jako např. zvířata, která by nejlépe vyjádřila jejich povahu nebo znázorňovala jejich chování. Tímto způsobem může dítě vyjádřit informace, které by jinak vyjádřit nedokázalo, nebo ani nechtělo.⁵³

Další metodou při posuzování stavu dítěte může být technika „projektivního interview“. Autorem této metody je V. Michal. První částí metody je tzv. „test pohádky“, což je vlastní projektivní rozhovor, během kterého se dítě identifikuje s kouzelníkem či vílou, a prostřednictvím vymyšlených postav popisuje, jak vypadá jeho svět. V druhé části projektivního interview se dítě identifikuje s postavou kosmonauta, který navštěvuje tři planety (seřadí se od nejlepší po nejhorší). Dítěti jsou kladeny projektivní otázky a poté má možnost vyslovit tři přání. Test je ukončen nedokončenými větami.⁵⁴

Ve chvíli, kdy odborný tým diagnostikuje stav dítěte a zjistí potřebné okolnosti jeho nepříznivé životní situace, je na místě posouzení potřeb dítěte. Od roku 2013 existuje v České republice zákonná povinnost vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny a vytvářet individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD). Účelem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je identifikovat schopnost rodiny nebo pečovatelů, naplňovat potřeby dítěte a vytvořit plán, jak tyto potřeby naplnit. To zahrnuje sběr informací v oblasti vývojových

⁵³ KREJČÍŘOVÁ, Dana a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vyd. 2. Editor Mojmir Svoboda. Praha: Portál, 2009, 791 s. ISBN 978-807-3675-660. s. 268-308.

⁵⁴ Tamtéž, s. 259.

potřeb dítěte, kapacity rodičů či pečovatелů a v oblasti širšího prostředí dítěte. V roce 2018 byla vydána příručka s názvem „Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí“. Tento manuál může sloužit jako opora při vytváření IPOD a při práci s ohroženým dítětem.⁵⁵

3.2 Přijetí dítěte do zařízení

Přijetí dítěte do zařízení a jeho odloučení od rodiny může představovat velmi nelehkou situaci. Je důležité dítě na změnu prostředí připravit, jelikož náhlá změna prostředí představuje velký zásah do života jedince. Proč se děti ocitly v zařízení nebo jaké důležité změny se dějí uprostřed jejich rodiny, jsou významná témata, o kterých se s dětmi často nemluví tak, jak by bylo potřebné. Děti potřebují získat pravdivé a pro ně srozumitelné informace. Potřebují také důvěryhodnou a pro ně bezpečnou osobu, která je změnou provede, a potřebují mít rovněž výhled do budoucna. Způsoby práce s dítětem, které přechází z jednoho prostředí do druhého, jsou popsány v metodické knize „Tranzitní péče o dítě“⁵⁶, kterou vydala organizace Šafrán dětem.⁵⁷ Další metodou práce s dítětem, které přechází do jiného prostředí, mohou být ilustrované dětské sešity (jedná se o projekt MPSV). Obrázky v sešitech znázorňují určité situace týkající se především náhradní rodinné péče a pomáhají dítěti pochopit situaci srozumitelným způsobem (pomocí grafického znázornění s dětskými motivy). Jednotlivé sešity jsou zaměřeny na určité situace a těmi jsou – osvojené dítě, dítě v pěstounské péči, dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu, nebo důvody, proč děti nežijí se svými rodiči. Všechny tyto sešity by mohly být využitelné i pro děti pobývající v ZDVOP, jelikož s rodiči aktuálně nežijí a popřípadě mohou být i umístěny do náhradní rodinné péče.⁵⁸

⁵⁵ Solařová, H., Svobodová, A., Racek, J., Svobodová, M.: Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí. Lumos Foundation Česká republika, 2018. ISBN 978-80-270-4974-5.

⁵⁶ Tranzitní péče o dítě: Metodika pro pomáhající profesionály z oblasti sociální práce, zdravotnictví, školství a složky integrovaného záchranného systému [online]. Dostupné z: <https://www.safrandedetem.cz/wp-content/uploads/metodika-tranzitni-pece-o-dite.pdf>

⁵⁷ „Chceme to vidět tvýma očima.“ Metody a techniky práce s ohroženými dětmi a rodinami – inspirace pro praxi. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/aktuality/chceme-to-videt-tvyma-ocima-metody-a-techniky-prace-s-ohrozenymi-detmi-a-rodinami-inspirace-pro-praxi.html>.

⁵⁸ Pepík, Maruška, Pavlík, Vrabčák a kukačka Jitka.: Představujeme sešity a komiks pro děti a dospívající o tom, co je osvojení a pěstounská péče. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/aktuality/pepik-maruska-pavlik-vrabcak-a-kukacka-jitka-predstavujeme-sesity-a-komiks-pro-deti-a-dospivajici-o-tom-co-je-osvojeni-a-pestounska-pece.html>.

3.3 Metody práce v ZDVOP

Obdobně jako při posuzování stavu dítěte, tak i v případě dalšího pobytu dítěte v ZDVOP je vhodné, aby o dítě pečoval interdisciplinární tým a aby poskytované služby byly komplexní. Zařízení pečující o dítě by měla zpracovávat pracovní postupy jednotlivých profesí ve vymezených situacích. Pracovní postupy musí být v souladu s nejlepším zájmem dítěte, mají za úkol chránit pozitivní vývoj dítěte, jeho zdraví a život. Kromě přímého zaopatření poskytují zařízení dětem zdravotní péči, psychologickou podporu a také výchovnou péči. Mezi další poskytované služby zařízení by měla patřit pomoc při přípravě na školní vyučování a doprovod do školy, podmínky pro zájmovou činnost a vhodné trávení volného času. Pracovníci zařízení tak využívají i metody pedagogické práce.⁵⁹

Zařízení dále poskytují odbornou pomoc a využívají metody individuální psychoterapie či poradenství. Odborná pomoc spočívá i v krizové intervenci, která se nejčastěji uplatňuje ve chvíli, kdy je dítě přijato do zařízení. Krizová intervence může být využita i v případě jiných krizových situací, které mohou v zařízení nastat.⁶⁰

⁵⁹ Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. s. 7-8.

⁶⁰ Tamtéž, s. 10.

4 DĚTSKÉ CENTRUM VESKÁ

Dětské centrum Veská je zdravotnické zařízení a zároveň i zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ředitelkou zařízení je Mgr. Markéta Tauberová. ZDVOP při DC Veská funguje v rámci pěti „domácností“, které sídlí v Pardubicích a okolí. O děti, které se ocitnou v nepříznivé životní situaci, je pečováno v bytech, které jsou uspořádány jako běžné rodinné zázemí. Během dne o děti pečuje pracovník přímé péče (výchovná teta). Děti v domácnosti pobývají v maximálním počtu 4, což umožňuje vysokou míru individuální práce a zachovává pocit rodinného prostředí. *“Zařízení poskytuje pobytovou službu, kdy vytváří náhradní domov dětem, které z různých důvodů nemohou být dočasně se svou rodinou nebo blízkými osobami, a také poskytuje pomoc rodině, která má v zařízení dítě umístěné.”*⁶¹

Pracovníci DC Veská jsou účastníky výzkumného šetření této práce. Z toho důvodu bylo právě zařízení DC Veská v rámci teoretické části práce krátce popsáno.

⁶¹ Dětské centrum Veská: Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc [online]. 2020 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://www.dcveska.cz/zdvop>

PRAKTICKÁ ČÁST

5 METAANALÝZA VÝZKUMU

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nejsou v rámci literatury tolik teoreticky popsána a přímo na toto téma nebylo provedeno ani velké množství výzkumů. Pokud se na problematiku podíváme z širší perspektivy, tak na téma „ohrožené dítě“ (na které se zařízení zaměřují) nalezneme dostatečné množství výzkumných šetření. Výzkumy se týkají především sociálně-právní ochrany dětí v ČR, zanedbávání dětí, ale i ústavní péče, která ve své podstatě úzce souvisí s tématem ohroženého dítěte. V zahraničním prostředí bylo provedeno velké množství výzkumných šetření k tématům – ohrožené děti, sociální práce s ohroženými dětmi, zanedbávání dětí nebo instituce zabývající si péčí o ohrožené děti.

Dostupné výzkumy zaměřující se na zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc přinášejí zajímavé výsledky týkající se umístování dětí v zařízení, což je problematika velmi ostře sledovaná, zejména z důvodu dlouhodobých pobytů dětí v zařízeních. Dále můžeme sledovat i dostupné informace o personálním zabezpečení zařízení, které je zásadním aspektem při práci s dětmi v nepříznivé životní situaci.

5.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv 2019

Autorem tohoto dokumentu je veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová, která během posledních let prováděla systematické návštěvy v zařízeních určených pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, ale i v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zpráva z návštěv ZDVOP byla vydána v roce 2019, což znamená, že popisuje aktuální obraz zařízení a zmiňuje i současné problémy, se kterými se zařízení a celkově systém sociálně-právní ochrany dětí potýká. Anna Šabatová zahájila systematické návštěvy v roce 2016 a během tří let zkoumala celkem 11 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ochránkyně práv zkoumala, jak ve skutečnosti vypadá ona krizová pomoc dětem a jejich rodinám, v čem přesně pomoc spočívá, jak je odborně zajištěna a nakolik je úspěšná. Systematické návštěvy proběhly neohlášeně, na místě však vždy s vědomím ředitele/ředitelky zařízení. Provedením návštěv byli pověřeni pracovníci kanceláře

veřejného ochránce práv, kterými byli právníci a externí konzultanti – etopedové, psychologové a speciální pedagogové. Návštěvy zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc byly dvoudenní a zahrnovaly prohlídku prostor, pozorování, rozhovory se zaměstnanci a dětmi, studium vnitřních předpisů a dokumentace vedené o dětech. V průběhu návštěv byla pořizována fotodokumentace.

Během návštěv bylo zjištěno několik systémových problémů, které se týkají většiny ZDVOP. A. Šabatová zmiňuje zejména nepřiměřenou délku pobytu dětí v zařízení, které má sloužit především ke krátkodobým krizovým pobytům. Dále se jedná o umístování malých dětí do ZDVOP nebo o špatné bytové či majetkové poměry rodiny jako důvod pro umístění. Ze zprávy vychází i několik doporučení pro zařízení týkajících se péče o děti v nepříznivé životní situaci.⁶²

5.2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu

Projekt „Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu“ byl realizován výzkumným ústavem práce a sociálních věcí. Závěrečný dokument, který byl vydán v roce 2011 a jehož autory jsou Jana Barvíková, Jana Poloncyová a Jana Machová, shrnuje celý projekt. Základním cílem projektu bylo získat údaje o stávající praxi fungování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Projekt se pomocí kvalitativních i kvantitativních výzkumných metod zaměřil zejména na otázky spojené s činností ZDVOP, i s ohledem na právní předpisy týkající se zařízení. V tomto období byla připravována novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, která přinesla výrazné změny pro fungování ZDVOP. Z tohoto projektu můžeme tedy získat důležité informace, které prezentují činnost zařízení ještě před novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V přípravné fázi projektu byly provedeny expertní rozhovory se zástupci ZDVOP. Součástí přípravné fáze výzkumu bylo také uspořádání kulatého stolu se zástupci vybraných zařízení tak, aby byla respektována různorodost těchto zařízení, zejména z hlediska toho, zda je zařízení zřizováno Fondem ohrožených dětí, zda je zřízeno při

⁶² ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc). Brno, 2019. ISBBN 978-80-7631-006-3.

ústavním zařízení (dětská centra/kojenecké ústavy, dětské domovy) či je samostatně působící organizací nebo součástí církevní, neziskové či jiné organizace. Kulatého stolu se zúčastnili zástupci čtrnácti ZDVOP. Jedním z hlavních diskutovaných okruhů v rámci kulatého stolu byla realita a vize péče o děti v režimu ZDVOP (např. samotná definice ZDVOP, přechody mezi režimem ZDVOP a ústavní výchovou, spolupráce se soudy apod.). Dále byl velký prostor věnován odborné práci s dětmi a zejména možnostem a limitům současného systému financování tohoto typu zařízení. Na základě poznatků získaných v přípravné fázi byla vypracována finální verze výzkumného nástroje – souboru 3 dotazníků (Podmínky provozu, Děti ve stavu, Děti propuštěné). Dotazníky byly jednotlivým ZDVOP odeslány elektronicky, pouze v případě rodinných Klokánků FOD byla data sbírána prostřednictvím vyškolených tazatelů.

Z provedeného výzkumného šetření vyplynula zajímavá stanoviska, která se týkají fungování ZDVOP. Shromážděná data poukazují na počet přijímaných dětí do zařízení (společně s důvody přijetí), věk dětí pobývajících v zařízeních nebo na délku pobytu dětí ve ZDVOP. Bylo by velmi užitečné provést tento výzkum opakovaně, zejména vzhledem k novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která proběhla v roce 2012. Zákon významně zasáhl do fungování ZDVOP například ustanovením maximální doby pobytu dítěte v zařízení.⁶³

5.3 Sociální práce s traumatizovaným dítětem v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Autorka diplomové práce Alena Pachlová se ve výzkumné části práce věnuje sociální práci v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Diplomová práce byla zveřejněna v roce 2020, což znamená, že přináší aktuální pohled na fungování zařízení. Cílem výzkumného šetření práce bylo zjistit, jaká je dítě poskytována péče ve ZDVOP, a dále zjistit, zda dochází k inovaci v péči o děti v ZDVOP. Autorka provedla kvalitativní výzkum, jehož cílovou skupinou byli sociální pracovníci ZDVOP. Jako výzkumný nástroj byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s 8 předem připravenými otázkami. V rámci výzkumného šetření bylo uskutečněno celkem 9 rozhovorů s pracovníky zařízení. Ve výzkumu bylo zjišťováno, jakým způsobem se o děti v zařízení pečuje a jak zařízení

⁶³ BARVÍKOVÁ, Jana a kol. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístění dětí, podmínky péče o děti, financování provozu. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 2012. ISBN 978-80-7416-100-1.

spolupracuje s rodinou dítěte, které v zařízení pobývá. Autorka uvádí, že právě v oblasti práce s rodinou dítěte se jednotlivá zařízení od sebe velmi odlišují. Zmiňován je i zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který zařízením ukládá povinnost spolupracovat s rodičem dítěte, zajistit mu terapii, nácvik rodičovských dovedností a pomoc při výchově dětí. „Tato povinnost byla dána novelou z roku 2013, ale některá zařízení stále poskytují jen sociálně-právní poradenství a svou péči směřují prioritně k dítěti. Naopak některá zařízení přesahují rámec ZDVOP a např. realizují projekty zaměřené na terénní službu, která je poskytovaná po skončení pobytu a návratu dítěte zpět k rodině.“ Z výzkumu vyplývá i absence poskytování terapeutické práce s dětmi pomocí specifických metod (canisterapie, arteterapie, hippoterapie atd.) ve většině zařízení, i přestože terapie zařízení nabízejí. Na závěr autorka oceňuje práci některých zařízení, která se snaží svou činnost vylepšovat, zkouší nové metody, účastní se zahraničních stáží nebo vytváří nové projekty.⁶⁴

5.4 Ohrožené děti v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Cílem výzkumného šetření diplomové práce je charakterizovat obsah činnosti sociální práce v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Autorka diplomové práce Jana Glaserová zvolila pro výzkum kvantitativní i kvalitativní metody. Konkrétně se jednalo o dotazník doplněný o rozhovor a dále o analýzu spisové dokumentace. Pro analýzu spisové dokumentace byl vybrán vzorek 129 dětí ve věku od 3 do 17 let, které byly umístěny v konkrétním zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc za období 6 let. Pro dotazník a rozhovor byl vybrán vzorek tří rodin, jejichž děti využily služby ZDVOP. Dotazování v rámci rodin bylo zaměřeno zejména na důvody krizové situace v rodině a s tím související pobyt dítěte v zařízení. Výsledky výzkumu přinášejí zajímavá stanoviska, např. ohledně důvodu přijetí dítěte do ZDVOP. Autorka práce srovnává své získané poznatky s již proběhlým výzkumem (Barvíková, Poloncyová – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístění dětí, podmínky péče o děti, financování provozu). Oba výzkumy se shodují v důvodech přijetí dítěte do zařízení, kterými jsou často neuspokojivé materiální podmínky rodiny, neuspokojivá bytová situace a nedostatek finančních zdrojů v rodině dítěte. Dále z výzkumu vyplývají i významná data

⁶⁴ PACHLOVÁ, Alena. Sociální práce s traumatizovaným dítětem v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. 2020. Praha, Univerzita Karlova. Diplomová práce.

ohledně délky pobytu dětí v zařízení, což je velmi diskutované téma v této problematice.⁶⁵

⁶⁵ GLASEROVÁ, Jana. Ohrožené děti v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. 2014. Liberec, Technická univerzita v Liberci. Diplomová práce.

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

6.1 Cíle výzkumu

Výzkumným problémem diplomové práce je úloha ZDVOP v nepříznivé životní situaci dítěte. V rámci této kapitoly je stanoven hlavní výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle, které jsou zaměřeny na práci s dítětem v ZDVOP.

Hlavním výzkumným cílem je zjistit, jakým způsobem se v ZDVOP pracuje s dítětem, aby byla zlepšena jeho životní situace. V zařízení s dítětem pracuje několik odborníků, kteří se na řešení situace podílí. V rámci tohoto výzkumu bude zkoumána role sociálního pracovníka a pracovníka přímé péče („výchovné tety“) při práci s dítětem. Obě tyto profese jsou významnou součástí v procesu řešení nepříznivé situace dítěte. Cílem je popsat náplň práce sociálního pracovníka a pracovníka přímé péče. Zkoumání pracovní náplně těchto dvou pracovních pozic pomůže objasnit, jakým způsobem se s dítětem v ZDVOP pracuje, aby byla zlepšena jeho životní situace. Zkoumány budou především způsoby práce s dítětem v ZDVOP nebo práce s rodinou dítěte.

1. hlavní cíl – **Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu pracovníka přímé péče**

- dílčí cíl (1) **způsoby práce – pracovník přímé péče** – Cílem je zjistit, jaké způsoby práce využívají pracovníci přímé péče v ZDVOP, aby byla zlepšena nepříznivá životní situace dítěte. Poté kdy je dítě přijato do krizového zařízení a pobývá v něm po dobu nezbytně nutnou, je třeba zajistit dítěti vyhovující péči. Pracovníci přímé péče poskytují dětem obvyklou péči a dohlíží na plnění běžných činností (stravování, oblékání, hygiena, školní docházka atd.). Všechny aktivity by měly směřovat ke zlepšení aktuálního stavu dítěte a uspokojení jeho potřeb. Do zařízení mohou být přijaty děti od narození až do 18 let a tím pádem některé starší děti navštěvují školu. Pracovníci zařízení by měli dohlížet na plnění školních povinností, což znamená, že náplň práce by měla zahrnovat také pedagogickou činnost. V rámci tohoto výzkumného cíle budou zkoumány aktivity pracovníků přímé péče spojené se vzděláváním dítěte.

VO1: Jaké způsoby práce využívají při práci s dítětem v nepříznivé životní situaci pracovníci přímé péče v ZDVOP?

VO2: Využívají pracovníci přímé péče metody pedagogické práce?

2. hlavní cíl – **Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka**

- dílčí cíl (2): **způsoby práce – sociální pracovník** – Cílem je zjistit, jaké způsoby využívají pracovníci zařízení v případě, kdy se dítě ocitne v nepříznivé životní situaci a je přijato do ZDVOP. Hlavním cílem ZDVOP je poskytnout dítěti okamžitou krizovou pomoc. Situace, kdy je dítě přijímáno do zařízení, může být velmi náročná a mnohdy je třeba využít postupy krizové intervence. Cílem je tedy zjistit, jaké metody jsou využívány při přijetí dítěte do zařízení a jak obecně probíhá přijetí dítěte do zařízení (první kontakt pracovníka ZDVOP s dítětem). Dále bude zkoumáno, jakým způsobem se s dítětem pracuje, aby byla jeho situace zlepšena. Zjišťováno bude, zda sociální pracovník využívá i jiné metody, které nejsou obsaženy v pracovních standardech, a zda s dítětem pracuje i nad rámec jeho stanovené činnosti.

VO3: Jak vypadá pracovní náplň sociálního pracovníka v ZDVOP?

VO4: Jaké způsoby práce s dítětem v nepříznivé životní situaci využívá sociální pracovník v ZDVOP?

VO5: Jak probíhá přijetí dítěte do zařízení?

- dílčí cíl (3): **práce s rodinou dítěte – sociální pracovník** – Cílem je zjistit, jakým způsobem se pracuje s rodinou dítěte, které pobývá v ZDVOP. Zkoumány budou způsoby práce s rodinou dítěte v nepříznivé životní situaci. Zařízení jsou ze zákona povinna s rodinou dítěte spolupracovat a podporovat vzájemnou vazbu (dítěte a rodiny) a také kontakt dítěte s jeho původním sociálním prostředím. Setkání dítěte s rodinou může občas představovat náročnou situaci (jak pro dítě, tak pro jeho rodinu). Cílem je zjistit, zda je dítě na vzájemnou interakci s rodinou nějak připravováno, případně kteří pracovníci s dítětem v rámci této věci pracují. Dalším cílem je zjistit pohled sociálního pracovníka na přístup rodiny ke spolupráci s ZDVOP. Spolupráce rodiny je významnou okolností v řešení nepříznivé situace dítěte, jelikož aktivní spolupráce rodičů a jejich snaha může zvyšovat naději na navrácení dítěte do rodiny.

VO6: Jaké jsou využívány metody při práci s rodinou dítěte?

VO7: Jaký je přístup rodiny ke spolupráci s ZDVOP?

6.2 Výzkumná strategie

Pro výzkumné šetření diplomové práce byl zvolen kvalitativní přístup. Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, aniž by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Na začátku výzkumného šetření nejsou stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předem někdo vytvořil. Jde o to, aby byl široce definovaný jev prozkoumaný do hloubky a aby zkoumání přineslo maximální množství informací o daném jevu. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, což znamená, že až po sesbírání dat formuluje výzkumník předběžné závěry. Výstupem je formulace nové hypotézy, nebo teorie. Kvalitativní výzkum se zpravidla provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s cílovou skupinou jedinců, nebo se skupinou. Situace, které jsou předmětem výzkumu by měly většinou odrážet každodennost cílové skupiny. Pro získávání dat se obvykle využívají ne příliš strukturované výzkumné nástroje. Hlavním úkolem je objasnit určité skutečnosti, proč se např. lidé chovají určitým způsobem.⁶⁶

Kvalitativní přístup byl zvolen zejména proto, jelikož je výzkum cílen na poměrně malou skupinu participantů. Cílovou skupinou výzkumného šetření jsou pracovníci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Výzkumným designem této práce je případová studie. Případová studie spočívá v detailní studii jednoho nebo několika případů s cílem porozumět složitým sociálním jevům. Výzkumník usiluje o porozumění daného případu v jeho přirozeném prostředí. Pro pochopení dané problematiky je třeba využít veškeré dostupné metody sběru dat (zejména metody kvalitativního přístupu). Výzkumný soubor představuje typický (reprezentativní) případ, u kterého budou zachyceny běžné a obvyklé podmínky daných situací.⁶⁷

„V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jeho celistvosti. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům. Na konci studie se případ vřazuje do širších

⁶⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6. s. 13-15.

⁶⁷ Tamtéž, s. 96-103.

*souvislostí. Může se srovnat s jinými případy a provádí se také posouzení validity výsledků.*⁶⁸

6.3 Metoda sběru dat

V rámci výzkumného šetření byly zvoleny dva nástroje, které se v případě kvalitativního přístupu obvykle využívají. Výzkumný nástroj je pozorování a rozhovor. Výzkumný nástroj pozorování bude zaměřen na pracovníky přímé péče a následně bude doplněn o rozhovor. V případě sociálního pracovníka bude realizován rozhovor.

Prvním zvoleným nástrojem je pozorování. Pozorovacím nástrojem je časový snímek pracovního dne. Jedná se o významnou metodu měření a rozboru spotřeby času, jež poskytuje nejpodrobnější záznam o pracovní činnosti. Představuje souvislé pozorování spotřeby času pracovníka během pracovního dne, které je zaznamenáváno do tzv. pozorovacího listu.⁶⁹ Snímek pracovního dne slouží ke srovnání výkonu pracovníků na souvisejících či stejných pracovních místech. Z pořízených záznamů lze analyzovat, jaké činnosti pracovník vykonává v rámci náplně práce a jak vypadá jeho typický pracovní den. Nemusí jít přitom nutně o systematické sledování, pracovník může svou pracovní činnost zaznamenávat sám.⁷⁰ Tento výzkumný nástroj je vhodnou metodou pro dosažení dílčích cílů výzkumu, které se zaměřují na zkoumání náplně práce určité pracovní pozice a také metod práce, které pracovníci zařízení využívají.

Druhým zvoleným nástrojem je rozhovor. Tato technika spočívá v kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. Rozhovor je poměrně náročná technika, která vyžaduje schopnosti, dovednosti a také důslednou přípravu. V interview hrají roli dva důležité aspekty. Jde o přístup k dotazovanému a postoj vůči obsahu sdělení. Dotazovatel musí udržovat motivaci dotazovaného vyprávět, ale nesmí dotazovaného ovlivnit. Výzkumník by měl zachovat neutrální formulaci otázek a tím i nezaujatý postoj k dané problematice. Aby měl rozhovor správný průběh, musí výzkumník vědět, co se chce dozvědět, měl by

⁶⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9, s 102.

⁶⁹ ŠLAICHOVÁ, Eva. Výzkum vybraných metod měření produktivity práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7494-007-1.

⁷⁰ VRONSKÝ, Jiří. Profesiografie a její praktické využití při řízení lidských zdrojů v organizaci. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-747-6.

klást správné otázky, které povedou k informačně hodnotným odpovědím, a také je důležité, aby informantovi nabízel vhodnou zpětnou informaci.⁷¹

V rámci výzkumného šetření je aplikován strukturovaný typ rozhovoru s otevřenými otázkami. Rozhovor může být doplněn o další otázky, které pomohou danou problematiku lépe objasnit. Pracovníci ZDVOP, kteří jsou informanty rozhovoru, tak mohou volně odpovídat na předem připravené otázky. Rozhovor s pracovníky ZDVOP slouží k naplnění dílčích výzkumných cílů.

Zpracované výzkumné nástroje (pozorovací snímek pracovního dne a otázky do rozhovoru) jsou součástí příloh diplomové práce.

6.4 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumným souborem jsou pracovníci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc při Dětském centru Veská. Zkoumaný soubor byl vybrán pomocí záměrného výběru. Pro výzkum bylo zvoleno konkrétní zařízení (ZDVOP při DC Veská). Pro splnění stanovených cílů této práce byly vybrány dvě konkrétní pracovní pozice, a to „sociální pracovník“ a „pracovník přímé péče“ (výchovná teta). Obě pozice tvoří nedílnou součást procesu řešení nepříznivé životní situace dítěte, které ve ZDVOP pobývá. Děti, které jsou přijaty do ZDVOP, nepobývají přímo v dětském centru, ale jsou dočasně umístěny do bytů, které má dětské centrum v pronájmu (v lokalitě Pardubice a Holice).

Pozorovací výzkumný nástroj byl zaměřen na každodenní činnost pracovníků přímé péče. Pozorování bylo následně doplněno o rozhovor s každým pracovníkem přímé péče. Participantů na pozici pracovník přímé péče bylo součástí výzkumného šetření celkem pět. Dále byl osloven i sociální pracovník daného zařízení, se kterým byl realizován rozhovor. V rámci interpretace sesbíraných dat nebudou zveřejněna jména pracovníků zařízení a ani žádné jiné osobní údaje. Pro lepší přehlednost jsou participantům výzkumného šetření přiděleny zkratky, které tvoří první písmena jejich pracovní pozice a číslo, např. PPP1 (pracovník přímé péče č.1), nebo SP1 (sociální pracovník č.1).

⁷¹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. s. 170-171.

6.5 Realizace výzkumného šetření

Na začátku realizace této práce bylo osloveno několik zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ve Středočeském a Pardubickém kraji). Nakonec bylo do výzkumu zahrnuto ZDVOP při DC Veská u Pardubic. Poté co byly stanoveny výzkumné cíle a zhotovily se výzkumné nástroje, mohla začít spolupráce s participanty šetření. V zařízení jsem měla možnost vykonávat odbornou praxi, což mi umožnilo lépe poznat fungování zařízení a také jsem mohla být v poměrně časté interakci s pracovníky přímé péče. Zařízení mi umožnilo uskutečnit rozhovor s celkem třemi pracovníci přímé péče a zbývající dva rozhovory s pracovníci byly realizovány pomocí elektronické komunikace. Všem pracovníkům přímé péče byly rozdány i pozorovací snímky, do kterých pracovníce zaznamenávaly své činnosti během běžného pracovního dne. Z důvodu nouzového stavu a vládních opatření o omezeném pohybu bylo poměrně komplikované sbírat další data do výzkumného šetření. Rozhovor se sociálním pracovníkem tedy proběhl pomocí elektronické komunikace.

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V předchozích kapitolách byly stanoveny cíle výzkumného šetření, dále bylo popsáno, jak bude výzkumné šetření realizováno, aby bylo cílů dosaženo. Během výzkumu byla sesbírána data, která se následně analyzují a interpretují. V této kapitole budou sesbírané informace prezentovány. Pro systematické zpracování dat a analýzu dat bude využita technika otevřeného kódování.

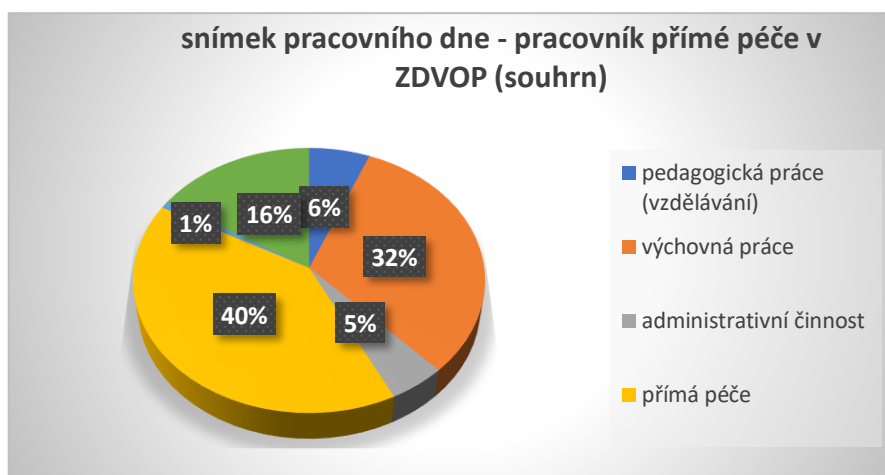
7.1 Interpretace výsledků výzkumu – 1. hlavní výzkumný cíl (Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu pracovníka přímé péče)

- dílčí cíl (1) způsoby práce – pracovník přímé péče

Prvním hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem se pracuje s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu pracovníka přímé péče. V rámci tohoto cíle byly stanoveny 2 výzkumné otázky. Pomocí pozorovacího snímku pracovního dne byla sesbírána data, která ukazují, jakým způsobem se s dítětem pracuje v rámci běžného dne a také znázorňuje, jaký podíl času je věnován různým aktivitám. Pozorovací snímek byl doplněn o rozhovor, který pomohl dovysvětlit dané aktivity, zdůraznil různé okolnosti probíhajících činností a nabídl i osobní pohled pracovníka na danou problematiku. Sesbíraná data jsou analyzována pomocí techniky otevřeného kódování.

VO1: Jaké metody práce využívají při práci s dítětem v nepříznivé životní situaci pracovníci přímé péče v ZDVOP?

Tento výzkumný problém byl zkoumán pomocí pozorovacího nástroje a pomocí rozhovoru. V rámci pozorování byly zkoumány každodenní aktivity pracovníků ZDVOP. Aktivity byly předem rozděleny do několika kategorií. Pozorovací nástroj snímek pracovního dne umožňuje odhalit délku trvání jednotlivých aktivit. Pracovnice přímé péče zaznamenávaly všechny pracovní činnosti běžného dne a zapisovaly i přesnou délku trvání jednotlivých aktivit. Ze získaných dat můžeme pozorovat, že nejvíce času pracovnice věnují přímé péči o dítě, což je reálně jejich hlavní náplň práce. Druhou činností v pořadí jsou výchovné aktivity. Všechny další činnosti již nebyly z časového hlediska příliš hojně označovány. Jedná se o „ostatní aktivity“ (odpočinek, střídání směn), administrativní činnost, pedagogickou práci a práci s rodinou dítěte.

Graf 2 - snímek pracovního dne (souhrn)

Tento graf ukazuje časovou náročnost jednotlivých aktivit během obvyklého pracovního dne z pohledu pracovníků přímé péče. V grafu jsou zaznamenány všechny zmiňované činnosti na základě vlastního pozorování pěti pracovníků přímé péče. Nejčastější činností je přímá péče, které pracovníci věnují průměrně 5 hodin denně. Druhou nejvýznamnější činností je výchovná práce, která průměrně trvá téměř 4 hodiny denně. Ostatním aktivitám (odpočinek, relaxace, volná zábava) věnují pracovníci v průměru 2 hodiny denně. Méně časově frekventovanou aktivitou je pedagogická práce, která zahrnuje vzdělávání dětí. Této aktivitě je denně věnováno v průměru 45 minut. Předposlední činností je administrativní práce, které pracovníci přímé péče věnují v průměru 35 minut denně. Nejméně zmiňovanou aktivitou je práce s rodinou dítěte, které je průměrně věnováno 5 minut denně. Časové údaje jsou uvedeny přibližně, přesný podíl času zobrazuje následující tabulka, kde jsou aktivity uvedeny v minutách.

Pracovní činnosti PPP (souhrn)	minuty
pedagogická práce (vzdělávání)	230
výchovná práce	1195
administrativní činnost	180
přímá péče	1515
práce s rodinou dítěte	30
ostatní aktivity	610

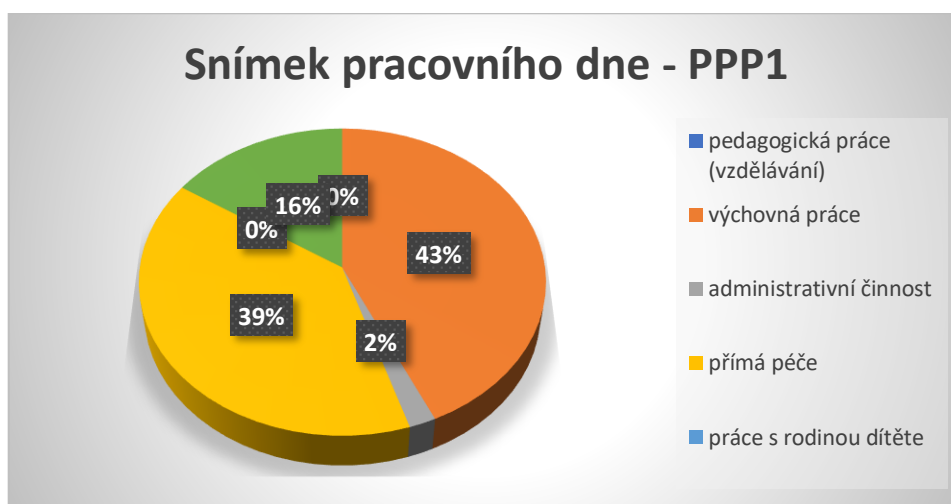
Tabulka 1- pracovní činnosti PPP (souhrn)

Kategorie pracovních činností a k nim přiřazené kódy, které blíže specifikují danou činnost, nalezneme v následující tabulce.

Kategorie	Kódy
Pedagogická práce	Vysvětlení vyučované látky, pomoc s domácími úkoly, kontrola online výuky, kontrola prospěchu
Výchovné aktivity	Hra, čtení, pohybové aktivity, kreativní a výtvarná činnost, rozhovor, pomoc s domácností atd.
Administrativní činnost	Zápis do dokumentace, zdravotní dokumentace, zápis do knihy hlášení, služební e-maily
Přímá péče	Příprava jídla, úklid, hygiena, medikace, oblékání, nákup
Práce s rodinou dítěte	Asistence při návštěvě rodiny, komunikace s rodinou
Ostatní aktivity	Odpočinek, volný čas, střídání směny s jinými pracovníky

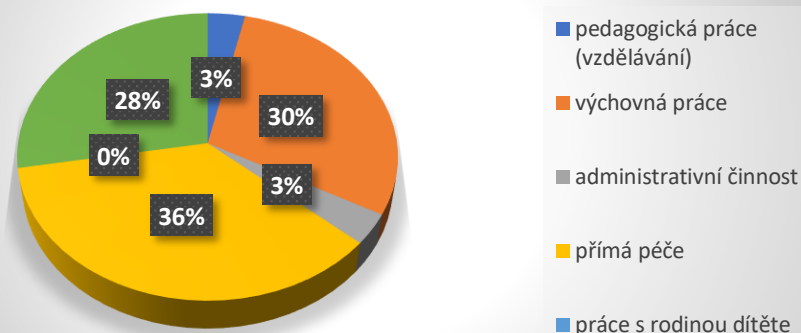
Tabulka 2 - kategorie pracovních činností

Následující grafy ukazují přesný podíl jednotlivých aktivit v rámci běžného pracovního dne každého pracovníka přímé péče. Pro lepší přehlednost jsou participantům výzkumného šetření přiděleny zkratky PPP (pracovník přímé péče) a číslo od 1 do 5.

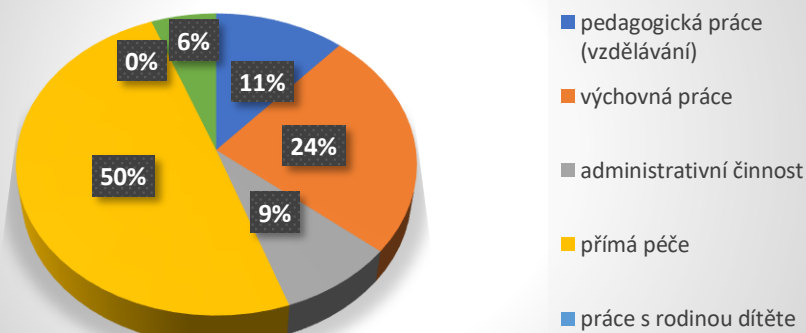
Graf 3 - snímek pracovního dne (PPP1)

Snímek pracovního dne - PPP2

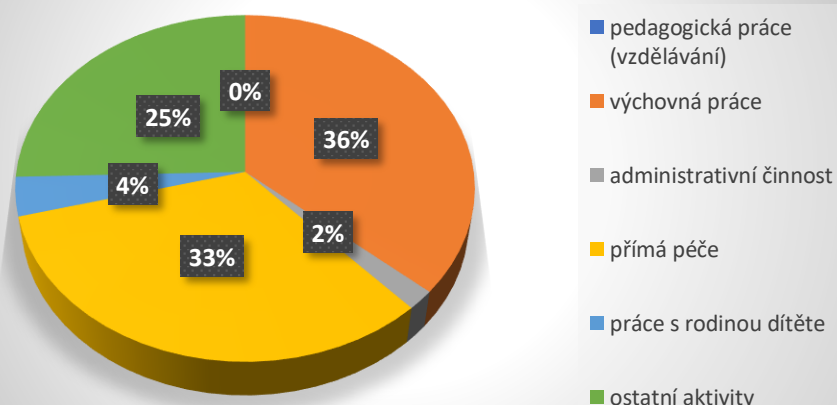
Graf 4- snímek pracovního dne (PPP2)

Snímek pracovního dne - PPP3

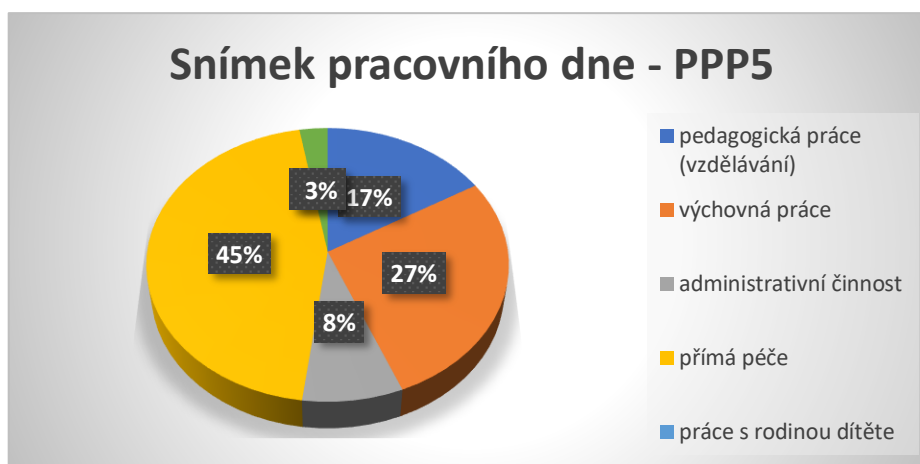

Graf 5- snímek pracovního dne (PPP3)

Snímek pracovního dne - PPP4

Graf 6 - snímek pracovního dne (PPP4)

Graf 7 - snímek pracovního dne (PPP5)

Pozorovací nástroj byl doplněn o rozhovor s pracovníky přímé péče. V rozhovoru byla možnost doptat se na některé konkrétní pracovní aktivity a na způsoby práce s dětmi v nepříznivé životní situaci. Samotný pozorovací nástroj je sice přehledný a dobře se analyzuje, ale není zde možnost pozorovat některé důležité skutečnosti – například že některé aktivity probíhají současně a některé činnosti mohou probíhat i „skrytě“ v rámci činnosti jiné. Pracovníci na to v rozhovoru upozorňovali a zmiňovali, že určité činnosti velmi často probíhají současně, např. přímá péče o dítě a výchovná činnost se často překrývají.

K této výzkumné otázce se vztahovaly celkem 4 otázky v rozhovoru. Odpovědi participantů byly opět analyzovány pomocí otevřeného kódování.

kategorie: způsoby práce

kódy: standardy ZDVOP, individuální plán ochrany dítěte (IPOD), uspokojování aktuálních potřeb dítěte, individuální přístup, vlastní zkušenosti, výchovné působení (využití běžných činností), rozhovor, komunikace s dítětem, zajištění bezpečného zázemí, příprava dítěte na nadcházející životní události, naděje na návrat do rodiny.

Pracovníci přímé péče v souvislosti s užívanými způsoby práce zdůrazňovali nejčastěji individuální přístup k dětem, a jelikož se do zařízení dostávají děti různého věku, z odlišného prostředí, tak má každé dítě jiné potřeby, na které musí být brány ohledy. Pracovníci při práci s dětmi využívají standardy ZDVOP, dbají na naplňování cílů v rámci individuálního plánu ochrany dítěte (IPOD), ale také hojně využívají své vlastní zkušenosti v oblasti výchovy dětí.

PPP1: „*Při práci s dětmi se snažím využívat hlavně individuální přístup, mám také nějaké zkušenosti z předchozí praxe.*“

PPP2: „*Používám metody podle vlastních zkušeností a věku dětí a taky beru ohled na psychický stav dětí a na jejich nálady.*“

PPP5: „*Využívám způsoby práce podle standardů pro Dětské centrum Veská a také přihlížím k individuálním potřebám všech dětí.*“

Pracovníci byli dotazováni na to, co z toho, co dělají, vnímají jako výchovné působení na děti. Nejčastější odpovědí bylo, že veškeré činnosti (i běžné, každodenní činnosti) vnímají jako výchovné působení. Dále se snaží s dětmi komunikovat, vést rozhovory o různých problémech, vysvětlovat jim situace.

PPP1: „*Výchovný proces by měl být nepřetržitý a v rámci naší práce by se měl uskutečňovat neustále.*“

Dále byli pracovníci dotazováni na činnost, kterou považují v jejich práci za nejdůležitější. V odpovědích byly nalezeny převážně shody a jako nejdůležitější pracovníci vidí zajištění bezpečného zázemí pro dítě, které se aktuálně nachází v nepříznivé situaci. Dále usilují o „uklidnění dítěte“, stabilizaci jeho stavu a zajištění jeho základních potřeb. Odpovědi na tuto otázku jsou významné v případě zkoumání způsobů práce s dítětem.

PPP1: *Jako nejdůležitější si myslím že je zajistit bezpečný domov pro dítě, aby měly nějakou jistotu, a taky jim zajistit všechny jejich základní potřeby.*

PPP2: „*Trpělivost a individuální přístup k dětem v jejich nelehké situaci.*“

PPP3: „*Nejdůležitější je pro mě vytvořit bezpečné zázemí pro děti, které si prochází těžkou životní situací, a poskytnout jim oporu... připravit je na další etapu, na to, co bude pak dál.*“

PPP5: „*Jsmo pro děti oporou v jejich situaci, poskytujeme jim bezpečí, jistotu a chceme jim uspokojit jejich potřeby. Společně se těšíme na návrat do rodiny, která si zatím musí vyřešit nějaké problémy.*“

VO2: Využívají pracovníci přímé péče metody pedagogické práce?

V souvislosti s výzkumnou otázkou č. 2 je třeba se vrátit k pozorovacímu nástroji, který měl přiblížit, kolik času pracovníci přímé péče věnují jednotlivým aktivitám.

Z výsledků pozorování můžeme potvrdit, že pracovníci přímé péče využívají metody pedagogické práce. Nicméně oproti jiným aktivitám a využívaným metodám je času zaměřeného na pedagogickou práci velmi málo. Lze také pozorovat rozdílné údaje od jednotlivých pracovníků, jelikož např. PPP1 neuvedla vůbec žádnou pedagogickou činnost v rámci běžného pracovního dne, ale naopak např. PPP5 uvedla, že až 2 hodiny věnuje denně pedagogické práci.

Použití druhého výzkumného nástroje (rozhovoru) pomohlo odhalit některé skutečnosti. Poté co byli pracovníci dotazováni na přípravu dětí do školy, tak popisovali, jak příprava probíhá, jak se jí účastní, kdo s dětmi pracuje. Z rozhovorů tedy vyplývá, že všechny pracovnice využívají metody pedagogické práce. Je pravděpodobné, že v rámci pozorovacího snímku dne některé pracovnice pedagogickou práci nezaznamenaly, jelikož pro ně není tato činnost v danou situaci významná anebo také může probíhat souběžně s jinou činností.

Kategorie: pedagogické práce

Kódy: pedagog ZDVOP, každodenní školní příprava, pomoc s domácími úkoly, osvojení návyků učit se, online výuka, zprostředkování informací

Pracovníci přímé péče uvedli, že příprava dítěte na školní výuku spočívá zejména v pomoci s vyučovanou látkou, s domácími úkoly, dále dětem pomáhají vyhledávat informace a v poslední době také dohlíží na online výuku. Pracovníci upozorňují na velké rozdíly mezi přípravou mladších a starších dětí. Mladší děti (většinou 1. stupeň základní školy) potřebují více spolupráce ohledně školní přípravy, starší děti jsou více samostatné. V dětském centru obvykle funguje „pedagog“, ale z rozhovorů vyplynulo, že tato pozice není aktuálně v zařízení obsazená. Podle pracovníků je školní příprava ve spolupráci s pedagogem mnohem snazší. Pracovníci hovořili také o distanční výuce, která je pro ně, stejně jako pro děti, novou zkušeností a je často náročné ji zvládat, pokud je v domácnosti více dětí najednou.

PPP1: *„Současnou situaci (pracovník má na mysli distanční výuku) by mi velmi ulehčil pedagog, který by měl přehled o dětech a mohl se jim víc věnovat. S dětmi se musí pracovat individuálně.“*

PPP4: *Když jde o dítě staršího školního věku a čeká ho třeba v blízké době testík nebo zkouška, tak mám snahu přesvědčit ho, aby se na to třeba večer mrknul, i když je to mimo náš režim. Takhle se snažím, aby si děti vytvořily aspoň nějaký návyk, jak se učit...*

Veškerá činnost, jak příprava na školu, výuka, ale i domácí práce, to všechno probíhá různě, závisí to na okolnostech. Záleží, kolik tu máme děti, kolik jim je, jaké máme podmínky, taky jaká je aktuální situace dítěte.

PPP5: Menší děti potřebují procvičovat čtení, starší děti si zase často nejsou jisté tím, kde co najít, musím jim třeba vyhledávat nějaké informace. Pokud se učí na zkoušku, tak je musím i vyzkoušet. Teď je všechno složitější kvůli distanční výuce, děti potřebují pořád kontrolovat. Nedávno jsme tu měli prvňáčka a u něj jsem musela sedět celou dobu, když měl online výuku. Pak jsme ještě dělali domácí úkoly a zabralo to celé dopoledne, do toho ještě další děti. S pedagogem se to dalo zvládat docela dobře.

7.2 Interpretace výsledků výzkumu – 2. hlavní výzkumný cíl (Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka)

Pro dosažení druhého hlavního výzkumného cíle byl využit jako výzkumný nástroj rozhovor se sociálním pracovníkem ZDVOP. Rozhovor byl zaměřen na způsoby práce s dítětem v nepříznivé životní situaci, na proces přijetí dítěte do zařízení z pohledu sociálního pracovníka. Další otázky v rozhovoru se týkaly práce s rodinou dítěte, které ve ZDVOP pobývá.

- dílčí cíl (2): **způsoby práce – sociální pracovník**

VO3: Jak vypadá pracovní náplň sociálního pracovníka v ZDVOP?

Pro dosažení výzkumného cíle byla sesbíraná data z rozhovoru se sociálním pracovníkem analyzována pomocí otevřeného kódování. Následující tabulka znázorňuje kategorie a kódy, které byly zachyceny z rozhovorů.

Kategorie	Kódy
Přímá práce s dítětem	Rozhovor s dítětem, pozorování dítěte, příjem dítěte do zařízení
Práce s rodinou dítěte	Rozhovor s rodinou dítěte, asistence při návštěvách rodiny
Administrativní činnost	Dokumentace dětí – IPOD, zdravotní dokumentace
Spolupráce s ostatními institucemi	Spolupráce s OSPOD, spolupráce s neziskovými organizacemi

Další činnost	Nepředvídatelné situace (příjem nového klienta, krizové situace)
----------------------	--

Tabulka 3 - náplň práce (sociální pracovník)

Otázky v rozhovoru směřovaly k hlavní náplni práce. Dále bylo zjišťováno, zda sociální pracovník dělá ještě navíc něco, co není přímo obsaženo v náplni jeho práce.

SP1: „Náplně jsou koncipovány spíš v širší rovině. To, že s dítětem mluvíte, je samozřejmé, ale doslova že při práci používáte třeba rozhovor nebo pozorování tam nemusíte nalézt. Otázkou pak je, co je vlastně „to navíc“. Je to například to, že jsem ochotna mluvit s rodičem dítěte i mimo svou pracovní dobu? Ano, mluvím s nimi i mimo pracovní dobu, i když mi to náplň práce za povinnost neukládá. Je to vlastně i o osobním přístupu a nastavení každého jednotlivého pracovníka.“

VO4: Jaké způsoby práce s dítětem v nepříznivé životní situaci vyžívá sociální pracovník ve ZDVOP?

V rámci výzkumného problému č. 4 byly zjišťovány konkrétní způsoby práce, které se využívají při práci s dětmi v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka.

Kategorie: způsoby práce

Kódy: krizová intervence, hodnocení situace dítěte, zajištění aktuálních potřeb dítěte, strategie práce s ohroženým dítětem, spolupráce s OSPOD, spolupráce s rodinou dítěte spolupráce všech klíčových pracovníků, pozorování chování dítěte, pozorování chování rodiny, rozhovor s dítětem, individuální přístup

Sociální pracovník uvedl velké množství metod a způsobů, jak pracovat s dítětem v nepříznivé životní situaci dítěte. Zařízení má za úkol zajistit dítěti jeho aktuální potřeby, poskytnout bezpečné zázemí. Sociální pracovník ale také uvádí, že zajištění základních potřeb dítěte (role pracovníka přímé péče) je důležité, avšak neřeší situaci dítěte z dlouhodobého hlediska. Pro řešení nepříznivé životní situace je významná zejména spolupráce s rodinou dítěte, s orgánem sociálně právní ochrany dětí nebo s jinými institucemi. Důležitá je ale také práce s dítětem samotným, pracovník využívá rozhovor s dítětem i pozorování chování dítěte. Významné jsou poznatky pracovníků přímé péče, kteří jsou s dítětem v neustálém kontaktu a mohou zaznamenat různé postřehy.

SP1: „Je nutné správně vyhodnotit situaci, využít možných podkladů (pokud jsou) a stanovit priority pro stabilizaci situace dítěte a následně pak naplánovat jednotlivé kroky. K tomu je třeba spolupracovat s příslušným OSPOD.“ ... „Hodně se vychází z rozhovorů ale také z pozorování chování dítěte. To je možná někdy důležitější, zejména v prvních dnech po přijetí. Následně pak je nutné spolupracovat i s pracovníci přímé péče, protože ty mají velmi cenné postřehy a připomínky nejen ve vztahu k chování dětí, k tomu, co říkají, ale také k chování a sdělování věcí od rodičů v průběhu návštěv nebo telefonických rozhovorů.“

VO5: Jak probíhá přijetí dítěte do zařízení?

V rámci této výzkumné otázky byl sociální pracovník dotazován, jaký průběh má proces přijetí dítěte do ZDVOP.

Kategorie: přijetí dítěte do ZDVOP

Kódy: význam okolností případu, různé reakce dětí, navázání kontaktu s dítětem, uklidnění dítěte, vysvětlení aktuální situace, nastínění budoucího vývoje dané situace

Sociální pracovník popsal, jak postupuje, když je dítě přijato do zařízení a musí se dítěti jeho situace nějakým způsobem vysvětlit. Tento krok je pro dítě velmi důležitý, jelikož by mělo mít informace o tom, co se stalo, proč je umístěno do ZDVOP, co se bude nyní dít a jak bude jeho situace dále řešena.

SP: „Vždy je třeba dítě uklidnit, vysvětlit mu, co se bude dít teď a co později. Zároveň záleží i na věku dítěte a jeho mentální úrovni. V praxi se mi osvědčilo nic dětem nezatajit, říkat pravdu, ale nijak nestrašit. Samozřejmě, že na stupňované otázky dítěte, a co bude když, nelze vždy odpovědět správně. Odpověď typu, ...ale já to v tuhle chvíli nevím, záleží na okolnostech...“, je také správná.“ ... Z ničeho ho neobviňovat, ale ani neobviňovat rodiče nebo osoby z jeho okolí.

- dílčí cíl (3): **práce s rodinou dítěte**

Práce s rodinou dítěte představuje nedílnou součást náplně práce sociálního pracovníka v ZDVOP a zároveň je velmi významným faktorem v řešení nepříznivé životní situace dítěte.

VO6: Jaké jsou využívány metody při práci s rodinou dítěte?

V rámci výzkumného problému č. 6 byly zjišťovány konkrétní metody práce s rodinou dítěte. Pozornost byla věnována i různým okolnostem, které se vzájemné spolupráce týkají.

Kategorie: metody práce s rodinou dítěte

Kódy: podpora rodiny, motivace rodiny, poradenství, zprostředkování kontaktů na ostatní služby (např. neziskové organizace), spolupráce OSPOD, role OSPOD je při řešení rodinné situace zásadní, asistence při návštěvách rodiny, spolupráce pracovníka přímé péče, spolupráce psychologa, příprava dítěte na setkání s rodinou, rodinné konference

Sociální pracovník uvádí, že se snaží s rodinou spolupracovat, motivovat rodinu ke vzájemné spolupráci, podporovat rodinné vazby. Dále také uvádí, že je významná zejména spolupráce rodiny s OSPOD (je prý intenzivnější).

SP: *„Spolupráce s rodinou je nedílnou součástí pro vyřešení situace dítěte. Často se na tom podílí právě i příslušný OSPOD, který by měl znát tu situaci nejlépe. Za mě je to nejčastěji formou rozhovorů, získávání informací od rodiče a předávání určitých doporučení, předání kontaktů, případně nabídnutí dopomoci při konkrétní činnosti, např. jednání se školou, s úřadem nebo neziskovou organizací.“*... *„Na prvním místě je OSPOD, v součinnosti s námi a našimi odbornými pracovníky“.*

Doplňující otázka k tomuto výzkumnému problému směřovala na přípravu dítěte na setkání s rodinou (zda probíhá příprava, kdo přípravu realizuje, kteří pracovníci spolupracují). Pracovník zmiňuje i takové případy, kdy se dítě bojí setkat se s rodinou. Zde se využívá spolupráce psychologa. Důležitá je také spolupráce pracovníků přímé péče, jelikož ti mohou mít o dětech více poznatků (z rozhovorů nebo pozorování).

SP: *„Většinou to jako sociální pracovník zajišťuji, může se však stát, pokud jde o dítě zneužívané, že požádám i psychologa a pracujeme současně, nebo on přípravu udělá samostatně. Jde opět o sdělení si jakéhosi scénáře, co se bude dít, když nebo co můžu pro dítě v průběhu setkání udělat.“*

VO7: Jaký je přístup rodiny k vzájemné spolupráci?

V rámci poslední výzkumné otázky byl sociální pracovník dotazován na přístup rodiny dítěte k vzájemné spolupráci. Bylo zjišťováno, jak rodiny obecně spolupracují.

Kategorie: přístup rodiny dítěte ke spolupráci

Kódy: povinnost pracovat s rodinou, nízká ochota rodiny spolupracovat, spolupracujících rodin je méně, spolupráce rodin je různá

SP: „Mnohdy nestačí ani domluvy nebo vykreslení „nejhorší“ možné varianty vyřešení situace dítěte. O poznání lépe jsou na tom OSPOD, které mají víc možností, jak rodiče ke spolupráci přimět. Upřímně, dobře spolupracující rodič je stále trochu výjimkou. Těch, co spolupracují částečně, je o poznání více. Nevyhneme se ale také rodičům zcela nespupracujícím.“

Spolupráce s rodinou je ze zákona povinná, avšak ze získaných údajů je patrné, že spolupráce s rodinou dítěte je poměrně komplikovaná záležitost. Každá rodina se do spolupráce zapojuje jinak a odlišné jsou jistě i příčiny aktuální nepříznivé situace v rodině.

8 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola shrnuje získaná data výzkumného šetření. V předchozích kapitolách byly sesbírané informace analyzovány a následně prezentovány. Výsledky výzkumu jsou rozděleny na hlavní výzkumný cíl č. 1 a hlavní výzkumný cíl č. 2. Na konci této kapitoly je celkové shrnutí výzkumného šetření, které zahrnuje náhled na problematiku z širšího hlediska.

8.1 Výsledky v rámci výzkumného cíle č. 1 - Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka

První výzkumný cíl byl zaměřen na roli pracovníka přímé péče ZDVOP v nepříznivé životní situaci dítěte a na způsoby práce, které pracovníci využívají, aby byla situace dítěte zlepšena. Pracovníci přímé péče tráví s dítětem v ZDVOP nejvíce času a jejich působení na dítě je velmi významné. Pracovníci zajišťují veškerou přímou péči o dítě (stravování, hygiena, úklid, doprovázení do školy, nakupování atd.), ale velkou důležitost má také jejich výchovné působení na děti. Pracovníci by měli s dětmi vykonávat všechny běžné činnosti, což zahrnuje i školní přípravu. Pedagogická práce pracovníků byla v rámci výzkumného šetření zkoumána. V rámci zkoumání role pracovníka přímé péče byly využity výzkumné nástroje pozorování a rozhovor. Pozorování, které bylo zaměřeno na běžné každodenní činnosti pracovníka, pomohlo vymezit způsoby práce s dítětem v nepříznivé životní situaci. Dále pozorování pomohlo přiblížit, jak vypadá typický den dítěte v zařízení. Rozhovor s pracovníky mohl lépe vysvětlit zkoumané způsoby práce, které jsou uplatňovány v rámci obvyklých činností. Ze sesbíraných informací vyplývá, že nejvíce času věnují pracovníci přímé péče právě přímé péči, která spočívá v uspokojování základních potřeb dítěte. Druhou nejčastější činností je výchova dětí. Z rozhovorů vyplynulo, že jednotlivé činnosti se velmi prolínají a výchova se podle nich uskutečňuje neustále, ve všech aktivitách.

Pracovníci věnují každý den čas i administrativní práci, nicméně z celého dne tvoří administrativa pouze malý časový úsek. Pozoruhodné je, že pracovníci zmiňovali velmi malý podíl času věnovanému pedagogické práci a práci s rodinou dítěte. V porovnání s ostatními aktivitami byly tyto činnosti zmíněny velmi zanedbatelně. Rozhovory s pracovníky následně pomohly přiblížit jejich roli v rámci pedagogického

procesu. Rozhovor se sociálním pracovníkem následně pomohl objasnit práci s rodinou dítěte ve spolupráci s pracovníky přímé péče.

Pracovníci přímé péče v rozhovorech zdůrazňovali individuální přístup jako nejdůležitější okolnost v rámci způsobů práce s dítětem. Dále uvedli, že se při práci s dítětem zaměřují na uspokojení aktuálních potřeb, velmi důležité je reagovat na aktuální stav dítěte, umět rozpoznat jeho potřeby a umět najít cestu, jak potřeby dítěte co nejlépe uspokojit. Jak již bylo zmíněno, v rámci výchovného působení kladou důraz na využívání běžných aktivit a výchova se tak uskutečňuje neustále a přirozeně. Významná je samozřejmě komunikace s dítětem, vedení rozhovorů na různá témata. Na začátku pobytu dítěte je důležitá stabilizace stavu a „uklidnění“ dítěte, ale je třeba myslet na to, co se bude odehrávat později. Pracovníci se snaží připravit dítě na nadcházející události, které mohou přijít. Budoucnost dítěte je velmi často plná nejistot, a proto se pracovníci snaží dětem nastínit možný vývoj.

Pracovníci byli dotazováni i na přípravu dětí do školy a jejich pedagogickou práci. Přestože v rámci pozorovacího snímku pedagogickou práci pracovníci příliš nezmiňovali, tak rozhovor přinesl informací více. Pracovníci dětem věnují čas pro přípravu do školy, pomáhají jim s domácími úkoly, kontrolují průběh distanční výuky a také pomáhají dětem vytvořit si návyky spojené s učením se. Zmiňovali také velmi důležitou roli pracovní pozice „pedagoga“, který je přímo specializovaný pro pedagogickou práci s dětmi v ZDVOP.

ZDVOP při DC Veská funguje jako běžná domácnost a děti pobývají v bytech, které připomínají obvyklé bydlení. Pracovníci přímé péče sami zajišťují všechny povinnosti ohledně domácnosti (příprava jídla, úklid atd.) a děti aktivně spolupracují a podílí se na všech činnostech. Tento způsob pobytu dětí v ZDVOP (v bytě, který má připomínat běžnou domácnost) je podle mého názoru prospěšný. Některá zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ale také další zařízení, která zajišťují pobyt pro ohrožené děti (dětská centra, dětské domovy atd.), jsou kritizována, jelikož prostor, kde děti pobývají, má „ústavní“ charakter a aktivity probíhají kolektivně. Negativní dopady této problematiky byly vymezeny již v teoretické části práce. Způsob pobývání dětí v ZDVOP při DC Veská je v této oblasti rozhodně příznivý, jelikož je zde opravdu velký prostor pro individuální práci s každým dítětem a pro naplnění potřeb dítěte. Každému dítěti je věnováno pozornosti, kolik potřebuje. Tyto postřehy nevycházejí úplně z výzkumného

šetření, ale vychází z mého vlastního „pozorování“ fungování zařízení, které jsem měla možnost posuzovat během mé odborné praxe.

Role pracovníka přímé péče při řešení situace dítěte je bezpochyby významná. Pracovníci se o děti starají téměř stejně jako rodiče, zajišťují jim jejich potřeby. Pracovník by měl být pro dítě oporou, poskytovat mu láskyplnou náruč, jelikož dítě v důsledku nepříznivé situace nemůže pobývat v rodině. Stabilizace stavu dítěte a zajištění jeho potřeb sice nepříznivou situaci „uklidní“, ale je pouze krátkodobou záležitostí a neřeší situaci komplexně. Dítě je sice na nějakou dobu v pořádku, v bezpečí, ale velmi důležité je řešit, co se bude s dítětem dít dále. Řešení situace dítěte do budoucna tedy pracovník přímé péče nemá ve své kompetenci, naopak sociální pracovník má podstatnou roli v této otázce. I přesto je pracovník přímé péče velmi důležitou osobou v celém procesu řešení situace – zejména pro psychický stav dítěte a jeho běžné potřeby. Jak zmínila jedna z „výchovných tet“ (pracovník přímé péče) DC Veská: *„Navázání přátelského vztahu s dítětem je zcela nezbytné.“*

8.2 Výsledky v rámci výzkumného cíle č. 2 - Způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci z pohledu sociálního pracovníka

Druhý výzkumný cíl byl zkoumán pomocí rozhovoru se sociálním pracovníkem ZDVOP při DC Veská. Cílem bylo zkoumat způsob práce s dítětem v nepříznivé životní situaci. Rozhovor byl zaměřen zejména na způsoby práce s dítětem v zařízení, ale i na různé situace, které jsou součástí pobytu dítěte (např. přijetí dítěte do zařízení). Velký prostor byl věnován i problematice spolupráce zařízení s rodinou dítěte. Sociální pracovník pomohl objasnit, jakým způsobem se s rodinou pracuje. Metody práce s rodinou jsou popsány v rámci standardů ZDVOP, spolupráce je dokonce povinná ze zákona a účelem bylo zjistit, jak doopravdy rodina spolupracuje, jaký je přístup rodiny ke spolupráci.

Nejdříve byly zkoumány způsoby práce a z rozhovoru bylo možné zachytit, které způsoby práce sociální pracovník využívá a jakou má úlohu v řešení nepříznivé životní situace dítěte. Stejně jako pracovníci přímé péče, tak i sociální pracovník uvedl, že je velmi důležité uplatňovat individuální přístup a každému dítěti věnovat dostatek pozornosti. Sociální pracovník uvedl, že je velmi důležité umět posoudit situaci dítěte, zajistit jeho aktuální potřeby. Při práci využívá rozhovor s dětmi i pozorování dětí a využívá i postřehy od pracovníků přímé péče, kteří jsou s dítětem v častější interakci –

všechny tyto poznatky jsou významné proto, aby se vědělo, jak s dítětem pracovat. Sociální pracovník musí také úzce spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. OSPOD a ZDVOP by měli společně hledat řešení nepříznivé situace dítěte.

V případě problematiky spolupráce s rodinou dítěte sociální pracovník uvedl, že se snaží rodinu podpořit a motivovat k vzájemné spolupráci. Dále může zprostředkovat rodině kontakt na různé organizace, které by jim mohly pomoci řešit jejich nepříznivou situaci (která je převážně důvodem, proč je dítě do zařízení umístěno). Sociální pracovník ale také zmínil, že s rodinou dítěte pracuje více OSPOD. Rodiny dětí ve vzájemné součinnosti nejsou údajně příliš aktivní a převážně spolupracují jen částečně. Jsou i takové rodiny, které nespolečně spolupracují vůbec. Tato skutečnost není zřejmě úplně překvapující, vzhledem k tomu, že se rodina nachází v nelehké situaci, můžeme očekávat, že i vzájemná spolupráce nebude bezproblémovou záležitostí. Rodiny ale trápí různé nepříznivé podmínky a jsou rozdílné důvody, proč dítě v zařízení musí nějaký čas pobývat a od toho se také odvíjí následující vývoj situace.

Sociální pracovník má v procesu řešení situace dítěte velmi významnou roli. Ve spolupráci s OSPOD zajišťuje přijetí dítěte do zařízení, po celou dobu má situaci dítěte „pod kontrolou“ a měl by se nějakým způsobem aktivně podílet na vyřešení této situace. Intenzivní spolupráce s OSPOD po celou dobu pobytu dítěte v zařízení je neodmyslitelná. Zařízení by mělo ve součinnosti s OSPOD nalézt nejlepší možné řešení pro dítě a rozhodnout, kde bude dítě dále vyrůstat. Dále je důležitá spolupráce s rodinou dítěte a dalšími institucemi, které mohou být do procesu řešení situace zapojeny.

8.3 Shrnutí

Obě profese (sociální pracovník a pracovník přímé péče) jsou důležitou součástí procesu řešení nepříznivé životní situace dítěte. Z výsledků výzkumu je zřejmé, že primárním účelem zařízení je poskytnout dítěti dočasné bezpečné zázemí, kde bude mít nějaké „jistoty“, i přestože je jeho život mimo zařízení často velmi nejistý. Uspokojování potřeb – potřebu bezpečí, jistoty, zajišťují převážně pracovníci přímé péče (výchovné tety), které se o děti každý den starají a tráví s nimi nejvíce času. Jak již bylo zmíněno, ZDVOP při DC Veská je rozmístěno do několika domácností a děti pobývají v bytech. V bytě to tedy funguje skoro jako v normální rodině, vaří se, uklízí, dětem se dostává hodně pozornosti (jelikož jsou v bytě jen v malém počtu). Toto uspořádání má jistě pozitivní vliv na stav dítěte, je zde velký prostor pro individuální a intenzivní práci

s dítětem. Je ale třeba zdůraznit, že stabilizace stavu dítěte a zajištění jeho potřeb po „vytržení“ z původního prostředí neřeší zcela jeho nepříznivou situaci. Z toho důvodu je také umístění do ZDVOP pouze krátkodobou záležitostí a děti by zde neměly pobývat dlouho (maximální doba pobytu je vymezena zákonem). Zejména pokud se chceme zabývat budoucností dítěte a tím, „co bude dál“. Tuto otázku je totiž potřeba vyřešit a nalézt pro dítě nejlepší možné prostředí, kde bude moci vyrůstat. Jak již bylo zmíněno, situace dítěte je velmi závislá na jeho rodině, jelikož případné navrácení do rodiny je jednou z možností budoucího vývoje situace. Spolupráce s rodinou je jistě náročnou záležitostí, vzhledem k tomu, že přístup rodiny k vzájemné spolupráci může být pasivní, někdy až odmítavý. I přesto je však spolupráce rodiny klíčová pro příznivý vývoj situace dítěte, ale samozřejmě pro rodinu jako celek. Důležitá je také součinnost OSPOD, který celou situaci dítěte posuzuje a má za úkol s rodinou intenzivně spolupracovat.

ZÁVĚR

V teoretické části práce byly vymezeny hlavní pojmy týkající se ústředního tématu diplomové práce a tím je „zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc“. Zařízení byla popsána z hlediska legislativy, posláním nebo personálního zajištění. Zmíněny byly i vybrané statistické údaje týkající se zařízení nebo některá aktuální témata, která jsou v souvislosti s ZDVOP a obecně problematikou institucionální péče diskutována. Další kapitoly teoretické části práce byly zaměřeny na téma „ohrožené dítě“, a to z důvodu, že ohrožené děti jsou cílovou skupinou ZDVOP. Oblast zabývající se ohroženými dětmi je velmi rozsáhlá a je třeba se jí zabývat komplexně. Pokud chceme hledat příčinu problému, je třeba se zaměřit na širší souvislosti, jako je např. rodina ohroženého dítěte, sociální prostředí dítěte. V souvislosti s touto problematikou byla zmíněna i práce s ohroženým dítětem, která zahrnuje různé metody z oblasti psychologie, sociální práce atd. Způsoby práce s ohroženým dítětem přesahují i do dalších oborů a je zde kladen důraz na interdisciplinární přístup. Rozebrány jsou také metody práce s rodinou dítěte jako s primární socializační skupinou.

Záměrem praktické části práce bylo navázat na teoretickou část a zkoumat způsoby práce, které se uplatňují v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a které mají jasný cíl – zlepšit situaci dítěte. Pro výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní přístup. Cílovou skupinou výzkumu byli pracovníci ZDVOP, konkrétně na pozici „pracovník přímé péče“ a „sociální pracovník“. Výzkumné cíle práce byly rozděleny na dvě hlavní části a každá část byla věnována jedné pracovní pozici. S participanty výzkumného šetření byly realizovány rozhovory a byl aplikován i pozorovací nástroj (snímek pracovního dne). Sesbíraná data byla následně analyzována a interpretována.

Z výsledků výzkumného šetření je patrné, že role obou zkoumaných pracovních pozic (pracovník přímé péče a sociální pracovník) je významná v procesu řešení nepříznivé životní situace dítěte v ZDVOP. Každá pracovní pozice v ZDVOP má nějakou úlohu, která je důležitá v rámci pobytu dítěte v zařízení. Zároveň je ale podstatné, aby práce na celé záležitosti byla efektivní a podařilo se najít optimální řešení, které dítěti pomůže v jeho nepříznivé situaci. K tomu jsou využívány různé metody. Z výzkumu vyplynulo, že v první řadě je důležité dítěti poskytnout bezpečné zázemí, zajistit jeho potřeby. Dále je třeba promyslet strategii práce s dítětem v ohrožení, která by pomohla danou situaci vyřešit. Náplní práce „výchovné tety“ (pracovníka přímé péče) je přímá

péče, která spočívá v zajištění běžných potřeb dítěte. Pracovník na dítě působí výchovně, při každodenních činnostech využívá i pedagogickou práci. Sociální pracovník má větší podíl na řešení situace dítěte, jelikož spolupracuje s dalšími institucemi, které záležitosti týkající se dítěte řeší (zejména OSPOD). Sociální pracovník využívá i metody práce s rodinou dítěte, které jsou velmi důležité pro zlepšení situace dítěte, ale i rodiny jako celku.

Obecně tedy úloha zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v nepříznivé životní situaci spočívá v krátkodobé krizové pomoci dítěti, poskytnutí bezpečného zázemí a stabilizaci stavu dítěte. Ve spolupráci s ostatními institucemi se zařízení snaží o zlepšení situace dítěte. Snahou zařízení je také podporovat vazbu dítěte na původní sociální prostředí, což může být prospěšné z hlediska možného návratu do původního prostředí. Jinou možností, jak situaci dítěte vyřešit, je nařízení ústavní výchovy a umístění dítěte do ústavního zařízení, nebo umístění do náhradní rodinné péče.

ZDVOP může dítěti v nelehké situaci velmi pomoci, důležitá je však spolupráce všech zúčastněných stran – zařízení, OSPOD, další instituce (např. neziskové organizace), rodina a širší sociální prostředí a v neposlední řadě i spolupráce samotného dítěte. Záleží samozřejmě také na každém zařízení, ta se od sebe mohou významně lišit, z hlediska metod práce, organizačního uspořádání, personálního zajištění, ale také v celkovém „naladění“ a ochotě pomáhat dětem v ohrožení. Tyto okolnosti by měly být v každém zařízení samozřejmostí, ale ne vždy tomu tak je. V zařízení, ve kterém bylo výzkumné šetření realizováno, je podle mého názoru rozhodně vidět velké úsilí, nadšení pro práci, také otevřenost novým věcem a zkušenostem. Pro děti, které se ocitnou v krizi, je zařízení skvělým dočasným útočištěm, kde najdou otevřenou náruč, a věřím, že i pomoc, kterou moc potřebují. ZDVOP při DC Veská je skutečně dobrým příkladem praxe v oblasti práce s ohroženým dítětem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- BARVÍKOVÁ, Jana a kol. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 2012. ISBN 978-80-7416-100-1.
- BOWLBY, John. Maternal care and Mental Health. Geneva: WHO, 1952. ISSN 9241400021.
- BISKUP, Pavel. Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – doporučený postup určený lékařům primární péče. *Pediatric pro praxi* [online]. 2001 [cit. 2020-11-20].
- BROWNE Kevin, HAMILTON-GIACHRITSIS Catherine, JOHNSON Rebecca, OSTERGREN Mikael. Overuse of institutional care for children in Europe. *BMJ (Clinical Research ed.)*. 2006. DOI: 10.1136/bmj.332.7539.485.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1995, Praha: Grada. ISBN 80-716-9192-5.
- GLASEROVÁ, Jana. Ohrožené děti v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. 2014. Liberec, Technická univerzita v Liberci. Diplomová práce.
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-731-5004-2.
- KREJČÍŘOVÁ, Dana a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vyd. 2. Editor Mojmír Svoboda. Praha: Portál, 2009, 791 s. ISBN 978-807-3675-660.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. Psychická deprivace v dětství. Praha: Avicenum, 1974. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8

Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014.

PACHLOVÁ, Alena. *Sociální práce s traumatizovaným dítětem v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc*. 2020. Praha, Univerzita Karlova. Diplomová práce.

POLÁKOVÁ, Jana. *Inovace v práci s ohroženými dětmi a rodinami*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. ISBN 978-80-7421-199-7.

ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc)*. Brno, 2019. ISBBN 978-80-7631-006-3.

ŠKOVIERA, Albín. *10 dilém náhradnej výchovy*. Bratislava, 2006. ISBN 80-88929-81-4.

ŠLAICHOVÁ, Eva. *Výzkum vybraných metod měření produktivity práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. 98 s. ISBN 978-80-7494-007-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VODÁČKOVÁ, Daniela, 2002. *Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8696-9.

VRONSKÝ, Jiří. *Profesiografie a její praktické využití při řízení lidských zdrojů v organizaci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 200 s. ISBN 978-80-7357-747-6.

Internetové zdroje:

Asociace Dítě a Rodina připomíná výročí Úmluvy o právech dítěte: v ČR stále končí mnoho dětí v ústavech. In: *Dítě a rodina* [online]. 19. 11. 2020 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/home/novinky/349-asociace-dite-a-rodina-pripomina-vyroci-umluvy-o-pravech-ditete-v-cr-stale-konci-mnoho-deti-v-ustavech>

„Chceme to vidět tvýma očima.“ *Metody a techniky práce s ohroženými dětmi a rodinami – inspirace pro praxi*. In: *Právo na dětství* [online]. 19. 5.2020 [cit. 2020-11-26].

Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/aktuality/chceme-to-videt-tyma-ocima-metody-a-techniky-prace-s-ohrozenymi-detmi-a-rodinami-inspirace-pro-praxi.html>

Dětské centrum Veská: Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc [online]. 2020 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://www.dcveska.cz/zdvop>

Kniha pro rodiče: Péče o dítě do 6 let. [online]. Lumos a Change, 2015, 2015 [cit. 2020-11-19]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Kniha_pro_rodici%204%8De.pdf

Ohrožené dítě. In: Dům tří přání [online]. 2020 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.ohrozenedite.cz/>

Pepík, Maruška, Pavlík, Vrabčák a kukačka Jitka.: Představujeme sešity a komiks pro děti a dospívající o tom, co je osvojení a pěstounská péče. In: Právo na dětství [online]. 27. 6. 2019 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/aktuality/pepik-maruska-pavlik-vrabcak-a-kukacka-jitka-predstavujeme-sesity-a-komiks-pro-deti-a-dospivajici-o-tom-co-je-osvojeni-a-pestounska-pece.html>

Přehled zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. In: Asociace dítě a rodina [online]. 2019 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <http://mapa.ditearodina.cz/mapa-zdvop.html>

Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. In: Český statistický úřad [online]. 14. 11. 2019 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vyказы/v-mpsv-20-01-rocni-vykaz-o-vykonu-socialne-pravni-ochrany-deti_psz_2020

Tranzitní péče o dítě: Metodika pro pomáhající profesionály z oblasti sociální práce, zdravotnictví, školství a složky integrovaného záchranného systému [online]. Praha: ŠAFRÁN dětem, 2016, 2015 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.safrandetem.cz/wp-content/uploads/metodika-tranzitni-pece-o-dite.pdf>

Zásahy do rodičovské odpovědnosti. Bulletin advokacie [online]. Česká advokátní komora, 2016, 23. 9. 2016 [cit. 2020-11-17]. ISSN 1805-8280. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasahy-do-rodicovske-odpovednosti?browser=mobi>

Zpráva o činnosti za rok 2019. In: Fond ohrožených dětí [online]. 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/o-nas/vyrocní-zpravy-1997-2011>

Legislativa:

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sběrka zákonů České republiky. 1999, částka 111, s. 7662-7681. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=359/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ČESKO. Zákon č. 401 ze dne 5. září 2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákonů. In: Sběrka zákonů České republiky. 2012, částka 147, s. 5090-5139. Dostupný také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=401/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ČESKO. Zákon č. 563/2004 ze dne 10. listopadu 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: Sběrka zákonů České republiky. 2004, částka 190, s. 10262–10347. Dostupný také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=563/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

SEZNAM ZKRATEK

DC – dětské centrum

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD - orgán sociálně-právní ochrany dětí

PPP – pracovník přímé péče

SP – sociální pracovník

SPOD – sociálně-právní ochrana dětí

ZDVOP - zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Počet dětí vyžadujících okamžitou pomoc – podle věku v době přijetí do zařízení ..	15
Graf 2 - snímek pracovního dne (souhrn).....	47
Graf 3 - snímek pracovního dne (PPP1).....	48
Graf 4- snímek pracovního dne (PPP2).....	49
Graf 5- snímek pracovního dne (PPP3).....	49
Graf 6 - snímek pracovního dne (PPP4).....	49
Graf 7 - snímek pracovního dne (PPP5).....	50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1- pracovní činnosti PPP (souhrn)	47
Tabulka 2 - kategorie pracovních činností.....	48
Tabulka 3 - náplň práce (sociální pracovník)	54

PŘÍLOHY

Příloha A – Otázky do rozhovoru se sociálním pracovníkem.....	73
Příloha B - Otázky do rozhovoru s pracovníkem přímé péče.....	74
Příloha C - Snímek pracovního dne.....	75

Příloha A – Otázky do rozhovoru se sociálním pracovníkem

Otázky:

1. Ráda bych se zeptala na náplň práce sociálního pracovníka. Ne všechno se dostane do vaší náplně práce. Co děláte navíc a není to v náplni práce jednoznačně dané?
2. Jaké způsoby práce jsou využívány při práci s dítětem, tak aby byla zlepšena jeho nepříznivá životní situace?
3. Přijde k vám nové dítě. Můžete trochu popsat, jak to vypadá? Jak se chová dítě a co děláte vy?
4. Jak pracujete s rodinou?
5. Setkání dítěte s rodiči je vážná věc. Připravuje někdo dítě na setkání s rodiči? Kdo? A jak?
6. Kdo pracuje s rodinou? A jak? Jsou součástí práce s rodinou někdy i děti?
7. Jak spolupracují rodiny?
5. Jakým způsobem zařízení podporuje vazbu dítěte na širší sociální prostředí (škola, kamarádi, širší rodina)?

Doplňující otázka → Jak se řeší situace, kdy dítě dochází do školy, která je od ZDVOP daleko? – *např. ve Středočeském kraji funguje pouze jedno zařízení v Kladně, ostatní v Praze).*

Příloha B - Otázky do rozhovoru s pracovníkem přímé péče

Otázky:

1. Jaké způsoby práce s dětmi využíváte?
2. Děláte i něco navíc, co není ve vaší náplni práce?
3. Co z toho, co děláte, vnímáte jako své výchovné působení na děti?
4. Co považujete ve vaší práci s dětmi za nejdůležitější?
5. Jak probíhá příprava dítěte na školní výuku? (Kdo všechno se na školní přípravě podílí, jak často)

Příloha C - Snímek pracovního dne

- Zaznamenávat metody práce s dítětem a s rodinou dítěte

Datum:

Snímek pracovního dne

Čas					
od	do	Konkrétní činnost	pracovní	Poznámky	Celkový čas